

Віктор Крупка

Літературний стиль

**Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського**

Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха

Кафедра української літератури

Віктор Крупка

ЛІТЕРАТУРНИЙ СТИЛЬ

**Методичні рекомендації для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності 061 Журналістика**

Вінниця 2026

УДК 821 (161.2.09) «1951/2000» (075.8)
К 84

*Рекомендовано для викладачів та здобувачів закладів вищої освіти
Навчально-методичною комісією
факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
(протокол № 4 від 14 січня 2026 року)*

Рецензенти:

Віннічук Алла Петрівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

Деркачова Ольга Сергіївна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української літератури Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Крупка Віктор Петрович.

К 84 Літературний стиль: методичні рекомендації. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2026. 74 с.

Методичні рекомендації «Літературний стиль» для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 061 Журналістика другого року навчання уміщують робочу програму, плани лекційних і практичних занять, завдання для самостійної роботи, перелік питань для підсумкового контролю, словник літературознавчих термінів та ін.

Прислужиться всім, хто цікавиться українським літературним процесом другої половини ХХ – початку ХХІ століть, досліджує знакові літературні явища, дбає про розвиток своєї літературної компетентності.

© Крупка В.П., 2026

© ДОД ВДПУ, 2026

ЗМІСТ

Мета і завдання, компетентності та результати навчання.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	6
Лекції.....	14
Плани практичних занять.....	25
Самостійна робота.....	38
Написання есе.....	38
Вірші для вивчення напам'ять.....	39
Питання для підсумкового контролю.....	43
Критерії оцінювання.....	46
Рекомендована література.....	49
Основна.....	49
Додаткова.....	
Словник літературознавчих термінів.....	51

МЕТА І ЗАВДАННЯ, КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Мета навчальної дисципліни – ґрунтовне вивчення історико-літературних питань розвитку системи художнього мислення в українській літературі ХХ – початку ХХІ ст. у контексті філософсько-естетичних шукань європейського мистецтва слова постмодерної доби, а також розвиток у студентів умінь аналізувати художні твори письменників періоду, опираючись на особливості літературно-історичного процесу, інтертекстуальні та контекстуальні аспекти літератури запропонованого періоду; умінь робити висновки щодо окремих літературних явищ та літературного процесу в цілому.

Завдання навчальної дисципліни:

- дослідити генезис та суспільно-історичні умови розвитку української літератури ХХ – початку ХХІ ст.;
- розкрити своєрідність вітчизняних моделей, структур, типів художнього мислення на тлі європейського і світового культурного життя української літератури ХХ – початку ХХІ ст.;
- з'ясувати особливості філософсько-естетичного дискурсу в українській літературі означеного періоду;
- визначити художні парадигми вітчизняного мистецтва слова досліджуваного періоду;
- сприяти усвідомленню студентами місця і значення творчої особистості у літературному процесі;
- розвивати вміння і навички аналізувати художній твір, давати власну, обґрунтовану оцінку явищам словесного мистецтва.

Компетентності

Загальні компетентності

ЗК03. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Фахові компетентності

ФК 02. Здатність формувати інформаційний контент.

ФК 07. Здатність застосовувати міждисциплінарні зв'язки в практичній діяльності.

Результати навчання

ПРН 03. Оцінювати свій чи чужий інформаційний продукт, інформаційну акцію, що організована й проведена самостійно або разом з колегами

ПРН 10. Оцінювати діяльність колег з точки зору зберігання та примноження суспільних і культурних цінностей і досягнень.

ПРН 14. Генерувати інформаційний контент за заданою темою з використанням доступних, а також обов'язкових джерел інформації.

ПРН 19. Застосовувати міждисциплінарні зв'язки в практичній діяльності, в різних видах медіа

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Українська література другої половини ХХ століття

Тема 1. Літературно-мистецьке та художньо-публіцистичне життя 60-80-х років ХХ століття

Інформаційний обсяг теми. Шістдесятництво. Тимчасове послаблення режимного контролю над художньою літературою у другій половині 50-х років – на початку 60-х років. Шістдесятники-журналісти, шістдесятники-публіцисти. Суспільно-естетичний рух у засобах масової інформації.

Тема 2. Ліна Костенко (нар. 1930).

Інформаційний обсяг теми. Ліна Костенко – знакова постать української літератури другої половини ХХ століття. Публіцистика, відкрита лекція «Гуманітарна аура, або Дефект головного дзеркала» як свідчення журналістської рефлексії авторки.

Роман у віршах «Маруся Чурай» (1979). Сюжетна схема роману, полеміка Ліни Костенко з попередніми художніми рецепціями легендарної історії Марусі Чураївни. Багатопроblemність твору, філософічність роздумів про людину і час, настроєвість ліро-психологічних заглиблень. Розмаїтість людських характерів, майстерність їхньої соціально-психологічної індивідуалізації. Образ Марусі Чурай. Трагедія особистості і драма митця. Мотив вірності і зради на особистісному та національному рівні.

Ліна Костенко як еталон для кількох генерацій українських поетів. Творчість письменниці у засобах масової інформації. Особливості ідіостилу Ліни Костенко, її місце і роль у сучасному літературному процесі.

Тема 3. Василь Симоненко (1935-1963). Микола Вінграновський (1936-2004). Іван Драч (1936-2018)

Інформаційний обсяг теми. Василь Симоненко як письменник, як журналіст. Життєва і творча біографія письменника – «витязя молодой української поезії» (О. Гончар). Зрілість думок і справжність почуттів ліричного героя єдиної прижиттєвої збірки поета «Тиша і грім» (1962). Філософське осмислення буття – природи, людини та суспільства, органічний сплав громадянської лірики та інтимних почуттів, посилення іронічно-сатиричного струменя у його посмертній збірці «Земне тяжіння» (1964), препарований, як і наступні видання «Поезії» (1964), «Лебеді материнства» (1981), владою. «Берег чекань» (1965, 1973) – видана за кордоном книга, куди увійшли вірші, спотворені радянською цензурою та заборонені в УРСР.

Публіцистичність творчості В. Симоненка.

Микола Вінграновський (1936-2004).

Поет-шістдесятник, прозаїк, сценарист, кінорежисер, кіноактор, постановник документальних фільмів. Особливості художньої публіцистики М. Вінграновського.

Поетичний дебют 1957 р. Добірка віршів у газеті «Літературна Україна» (1961), перша збірка «Атомні прелюди» (1962). Основні мотиви. Зниження

публіцистичного тону, суб'єктивність сприйняття естетизованого світу природи у збірці «Сто поезій» (1967), що зазнала цензурних втручань. Драматизм почуттів, відхід від загальносуспільної тематики до мікросвіту людської душі та натурфілософії у «тихій» поезії М. Вінграновського 70-80-х років. Збірки «На срібнім березі» (1980), «Київ» (1982), «Губами теплими і оком золотим» (1984). Розмаїтість жанрів і віршових форм: сонет і елегія, романс і станси, гекзаметр і елегійний дистих, верлібр і хоку тощо. Своєрідність інтимної лірики поета (збірка «Цю жінку я люблю», 1990). Безперервність ліричного сюжету його книг.

Іван Драч (нар. 1936).

І. Драч – реформатор української поезії. Публіцистичні статті автора. Жанрові особливості есеїстики автора. Журналістська діяльність: робота в газетах «Літературна Україна» та «Батьківщина».

Ранній період творчості (1961-1972): поема «Ніж у сонці» (1961), збірки «Соняшник» (1962), «Протуберанці серця» (1965), «Балада буднів» (1967), «До джерела» (1972). Актуальність тематики, новизна метафоричної образності і поетичної форми. Обстоювання естетики модернізму, романтичний стиль письма.

Новаторство у жанрі балади – одному з найбільш улюблених жанрів письменника. Використання прийому «подиву» як засобу пізнання, асоціативність і незвичність описів, ситуацій, образності: «Балада золотої Цибулі», «Балада про соняшник», «Крила».

Поетизація праці, бажання возвеличити людину, що творить добро, її високі морально-етичні якості як основа будь-якої творчої діяльності («Балада про Сар'янів та Ван-Гогів», цикл «Мачинка», «Етюд про хліб», «Балада про батька»). Образ Шевченка як захисника народу, його духовної опори у поемі-симфонії «Смерть Шевченка». Своєрідність композиції твору.

Тема 4. Василь Стус (1938-1985).

Інформаційний обсяг теми. Коротке і яскраве життя В. Стуса – приклад служіння поета-шістдесятника високим ідеалам. Василь Стус як публіцист – критик радянського тоталітаризму. Жанрові особливості публіцистичних праць «Я обвинувачую» (1975), «Відкритий лист до Петра Шелеста» (1968), «З таборового зошита» (1982) та ін.

Дебютна збірка «Круговерть», що відбила світорозуміння «шістдесятників». Подальший рух лірики В. Стуса від експериментаторського формотворення («Зимові дерева») до загостреної іронії, вишуканої семантичної гри («Веселий цвинтар») та заглиблення в екзистенціальну проблематику («Палімпсести»).

Мотиви патріотизму, осуду тоталітаризму, абсурду радянської дійсності; своєрідність і неоднозначність сприйняття образ України: гаряча любов до рідної землі, гостре почуття ностальгії – гнівне несприйняття покори, пасивності, байдужості народу; розвиток у ліриці традицій Т. Шевченка, П. Куліша, І. Франка у відтворенні образу України, глибоко особистісне його сприйняття поетом: «О земле втрачена, явися...», «За мною Київ тягнеться у снах», «На колимським морозі калина», «Присмеркові сутінки опали», «Довкола мене цвинтар душ», «Тагіл. Зима. Шістдесят перший рік», «Ось вам сонце», «Яка

нестерпна рідна чужина» та ін. Яскраве розкриття світу ліричного героя – борця за волю України у віршах «Верни до мене, пам'яте моя», «Верстаю шлях по вимерзлій пустелі» та ін.

Історіософські візії митця («За літописом Самовидця», «Сто років як сконала Січ», «Трени М. Г. Чернишевського»). Екзистенціальна проблематика у творах «В мені уже народжується Бог», «Крізь сотні сумнівів я йду до тебе», «Господи, гніву пречистого», «У цьому полі, синьому, як льон», «Як добре те, що смерті не боюсь я» та ін.

Тема 5. Євген Гуцало (1937-1995).

Інформаційний обсяг теми. Яскравий представник покоління «шістдесятників», прозаїк, поет, публіцист. Публіцистика («література факту») Євгена Гуцала. Публіцистика 90-х рр. антиімперський пафос статей «Ментальність орди, або ж творення «Євразійського простору», «Знак Чечні» та ін. (книга «Ментальність орди», 1996). Жанрова специфіка публіцистичних творів.

Осмилення проблеми «людина і земля» у складних обставинах повоєнного часу. Реалізм і точність відтворення дійсності («Весняна скрипочка згори», «Спомин про синю весну», «Прелюдія весни», «Липневий дощ» та ін.). Морально-етична проблематика, глибина відображення душі звичайної людини, багатства її духовного життя у творах «Ходімо до мене, Іване», «Скупана в любистку», «Олянка», «Ликова», «Жартували з Катериною» та ін. Особливості розкриття теми матері («Запах кропу», «Копитами збито», «Сльози землі», «Образ матері» ін.).

Еволюція розвитку літературно-критичної думки про творчість Є. Гуцала.

Тема 6. Григорій Тютюнник (1931-1980).

Інформаційний обсяг теми. Григорій (Григорій) Михайлович Тютюнник – довершений майстер малої прози, «блискучий новеліст і повістяр» (О. Гончар), «певний підсумок у нашому національному бутті» (П. Мовчан). Журналістські сторінки творчості Григора Тютюнника. Робота в журналі «Промінь».

Новаторські пошуки у першій збірці оповідань «Зав'язь» (1966). Аналіз душі простих людей, висвітлення її протистоянь абсурдній (банальній) дійсності у збірках «Деревій» (1969), «Батьківські пороги» (1972), «Крайнебо» (1975), «Коріння» (1976). Оголений драматизм людської душі, жорстоке наративне письмо малої прози («Деревій», «Три зозулі з поклоном», «Три плачі над Степаном», «Смерть кавалерам» та ін.). Маргінальні мотиви і характери в оповіданнях «Син приїхав» і «Оддавали Катрю», повісті «День мій суботній». Ліризм поезії у прозі з циклу «Крайнебо».

Посмертне визнання письменника, сучасні проблеми дослідження його прозового слова.

Розділ 2. Літературний процес кінця XX – початку XXI століть

Тема 7. Українська література 80-х років XX століття

Інформаційний обсяг теми. Тенденція розвитку української літератури наприкінці XX – початку XXI століття. Історичні передумови. Зміна характеру розвитку літературного процесу. Пошук естетичних та художньо-

публіцистичних способів моделювання й зображення дійсності. Літературна журналістика кінця ХХ століття. Типи дискурсів у сучасній українській літературі (модерний, неомодерний, заповідально-селянський, постмодерний).

Літературні угруповання та об'єднання, їх лідери: Національна спілка письменників, АУП (Асоціація українських письменників), асоціація «Нова література»; «Бу-Ба-Бу», «Нова дегенерація», «Пропала грамота», «Західний вітер», «ЛуГоСад», «500», «Червона Фіра»).

Покоління вісімдесятників – свідок краху тоталітарної системи.

Апокаліптичне світовідчуття, тяжіння до заперечення й розвінчання. Руйнування радянських комплексів і стереотипів у житті й літературі. Іронія і сарказм. Гра. Пошук нової мови. Показ ворожнечі, безвартості цінностей, що раніше були предметом оспівування, звеличення. Карнавалізація. Маскарад. Очищувальна роль літератури. «Стилістичне розбишацтво». Літературне вісімдесятицтво у засобах масової інформації.

Ярослав Стельмах (1949-2001).

Короткі відомості про письменника та його твори. Літературний портрет автора за публікаціями в газетах і журналах початку 80-х років.

Переосмислення канону драматургічного персонажа у ранніх п'єсах Я.Стельмаха: віддеперсоналізації до екзистенції. Аналіз ранніх п'єс «Шкільна драма» (інша назва – «Драма в учительській») та «Привіт, Синичко!...». Передумови занепаду моральних орієнтирів особистості-«совка», витоки духовної пасивності сучасників молодого письменника-аналітика.

Зображення у трагікомедії «Синій автомобіль» духовної і творчої кризи письменника. Особливості сюжету й композиції (твір починається з розв'язки). Спогади митця про власне життя. Причини творчих невдач письменника через небажання збагнути складнощі сучасного життя. Постмодерністські мотиви у творі.

Василь Шкляр (1951 р. нар.)

«Батько українського бестселера». Політична журналістика Василя Шкляра. Перебування в гарячих точках. В. Шкляр як головний редактор видавництва «Дніпро».

Роман «Чорний ворон» – роман, написаний на основі вражень Шкляра-журналіста, одна з найдраматичніших і найбільш замовчуваних сторінок української історії, боротьба українських повстанців проти окупаційної влади у 1920-х роках, перша сучасна художня інтерпретація подій Холодного Яру 1920-х років. твір унікальної художньої сили, з потужними деталями, часовим колоритом, глибокою філософією.

«Чорний Ворон» Василя Шкляра та історико-документальний роман «Холодний Яр» Юрія Горліса-Горського.

Тема 8. Літературне угруповання «Бу-Ба-Бу», його засновники. Оксана Забужко (1960 р. нар.). Галина Пагутяк (1958 р. нар.).

Інформаційний обсяг теми. Новий різновид поезії – поетичне шоу. Архетип ліричного героя у творчості бубабістів.

Юрій Андрухович (1960 р. нар.). Шлях Юрія Андруховича у літературу. Есеїстика письменника на сторінках часопису «Критика». Видання часопису «текстів і візій» «Четвер» (1991-1996). Ведення рубрики «Парк культури» у щоденній газеті «День». Книга есеїв «Дезорієнтація на місцевості» (1997): проблематика, жанрова своєрідність.

Роман «Рекреації». Смысл назви твору. Орієнтації на концепцію середньовічної «карнавальної культури й амбівалентності». Використання прийомів розповіді української вертепної драми. Сюжетна канва роману.

Оксана Забужко (1960 р. нар.).

Життєвий шлях письменниці. Проза, поезія, публіцистика, дослідницькі студії та есеїстика. Есеїстичні праці «Notre Dame d'Ukraine», «Хроніки від Фортінбраса», «Наша Європа»: глибокі інтелектуальні роздуми про українську ідентичність, культуру, історію та гендерні проблеми, що поєднують особистісний досвід, філософію та літературознавчий аналіз.

Збірки «Травневий іній», «Диригент останньої свічки», «Апостол», «Новий закон Архімеда: Вибрані вірші 1980-1998» (оглядово). Життєвий і творчий шлях письменниці. Поетичний доробок. Вірші «Прощання між зірок», «Поскриптум», «Дорогою до дому». Традиції і новаторство в поетичних текстах.

Збірка прози «Сестро, сестро» – книжка-самоантологія. Повість «Казка про калинову сопілку». Фольклорно-міфологічні джерела. Композиція і сюжет повісті. Ідея єдності роду. Образи. Сильові особливості. Мова твору.

Галина Пагутяк (1958 р. нар.).

Життєвий шлях Галина Пагутяк. Літературна есеїстика. Цикл есе «Душа метелика». Есеїстика у блозі «Галина Пагутяк. Цей світ змінився, а не я». Книга подорожніх нарисів «Сентиментальні мандрівки Галичиною»: жанрова своєрідність, панорамність образів.

Робота з історично-документальним матеріалом у романі «Слуга з Добромиля». Містичні події, які охоплюють вісім століть – від XII до XX. Композиція роману. Романний сюжет як казкове виокремлення високодуховних концептів традиційної української культури з елементами християнської релігії.

Слуга з Добромиля – дхампір, син мертвого опира і відьми. Історія його життя. Перехідність, що пояснює доволі тонку межу між двома світами, відтвореними у романі – світом містичних істот і світом людей. Гармонія світової організації, якої шукає головний герой. Основні антагоністи – сила Дракона та Золотих Бджіл.

Тема 9. Література 90-х ХХ століття.

Інформаційний обсяг теми. Покоління *дев'яностників*. Формування в умовах тотальної депресії. Розчарування в національній ідеї, суспільстві, людині. Суб'єктивізм. Літературні дев'ятдесятники в засобах масової інформації.

Представники: літутруповання «Нова дегенерація», Сергій Жадан, Юрій Бедрик, Тарас Прохасько, Юрій Іздрик, Володимир Єшкілев.

Поетичні доробки **Сергія Жадана** та **Ростислава Мельниківа**. Сергій Жадан та Ростислав Мельників – представники творчого угруповання «Червона Фіра».

Сергій Жадан (1974 р. нар.).

Формування світогляду. Книги есе «Коли спаде спека. Бриколаж» (з М. Бондарем), «Трициндровий двигун любові» (з Ю. Андруховичем і Л. Дерешем). Есеїстичні техніки у циклі «Блок НАТО»: іронія, сугестивність, інтимізація.

Огляд поетичних книжок «Цитатник», «Генерал Юда», «Пепсі», «Балади про війну і відбудову», «Історія культури початку століття». «Цитатник» (1995) – збірка вибраного з попередніх самвидавчих поетичних книжок. Політичний вірш «Цитатник» – роздум над змістом власного «я» в контексті історії і культури України.

Поезія «Варшава». Образи кордону, порогу, що символізують прагнення руху і неможливість переступити через власну пасивно-консервативну етнопсихологічну детермінованість. Марність спроб вирватися за межі зненавидженого простору. Екзистенційна приреченість героїв бути частиною безсилої й нерухомої України. «Генерал Юда». Алегоричний урбаністичний малюнок. Зрощення образу міста з образом Юди. Основні риси стилю: відкидання народницької поетики; використання прийомів авангарду (екзотизми, епатаж); постмодерні ремінісценції, колажність, інтертекстуальність, іронія; ґрунтовна розробка урбаністики; перевага зорових і дотикових образів.

Тема 10. Марія Матіос (1959 р. нар.). Володимир Лис (1950 р. нар.).

Інформаційний обсяг теми. Марія Матіос (1959 р. нар.). Огляд життя і творчості. Жанрово-стильове розмаїття творчості письменниці. Публіцистично-філософські роздуми в романах «Солодка Даруся», «Майже ніколи не навпаки», збірці «Нація».

Роман «Солодка Даруся» (2005). Розповідь про нещадні жорна історії, невитравне людське зло і незнищенне добро. Уміння концентрувати драму «на одному сантиметрі тексту». Неореалістична поетика, символічний підтекст роману. Особливості жанру твору. Епічно-драматична організація тексту. Співвідношення сюжету і фабули. Сюжетно-подієвий каркас твору. Сюжетний час і місце розгортання подій. Проблеми роману: загальнолюдські; філософські; політичні (держава і народ); соціальні; морально-етичні. Образ Солодкої Дарусі. Трагедія Дарусі – трагедія України. Символічні образи твору – ключі до прочитання глибинних пластів роману (тройка ружа, Михайлове чудо, колісниця, засохла ружа тощо). Місце роману у творчості письменниці та літературному процесі.

Володимир Лис (1950 р. нар.).

Огляд життя і творчості. Володимир Лис як журналіст. Кореспондент районних газет Волині, Хмельниччини, Херсонщини, Рівненщини. Ідейно-тематичний діапазон художньої прози митця слова: повість «Там за порогом» (1989), роман «Айстри на зрубі» (1991); роман «Маска» (2002); роман «І прибуде суддя» (2004); роман «Камінь посеред саду» (2005-2007); роман «Острів Сильвестра» (2009), роман «Століття Якова» (2010), «Графиня» (2010), роман «Іван та Чорна Пантера» (2012).

Роман «Століття Якова». Творча історія роману. Сюжетно-композиційна організація. Часові площини дії. Село Загорени. Образ Якова. Дитяче кохання Якова, викрадення коханої, служба у Війську Польському, кохання до польської шляхтянки, війна з німцями, полон і знову війна, велика і особиста трагічна українсько-польська різанина, драматичні повоєнні події. Жіночі образи. Образ Зосі. Мова твору. Особливості західно-поліського діалекту. Місце роману в літературному процесі доби.

Тема 11. Василь Портяк (1952-2019). Андрій Кокотюха (1070 р. нар.)

Інформаційний обсяг теми. Василь Портяк (1952-2019) – український прозаїк, сценарист («Нескорений», «Залізна сотня»). Огляд життя і творчості. Багатогранність творчого обдарування.

Новелістика Василя Портяка як взірець інтелектуальної короткої прози, яку критики часто порівнюють із письмом Василя Стефаника за лаконізм та психологічну глибину. Ключові ознаки: тематика ОУН-УПА, стиль художнього «аскетизму», гуцульський колорит, екзистенційність. Концепція краси людської душі в новелах «У неділю рано» і «Хованець». Нівелювання етнічних стереотипів крізь призму дитячого світобачення в новелах «Перед косовицею» і «Гуцульський рік». Гімн коханню в новелах «Цвіте ясний» й «У снігах».

Андрій Кокотюха (1070 р. нар.)

Огляд життя і творчості. Жанрове розмаїття романів. Ретроромани (історичні детективи): Цикли «Адвокат із Личаківської» (Львів), «Вигнанець» (Київ, початок ХХ ст.), пригодницькі хроніки. Сучасний детектив/трилер: Серії «Павутиння мороку» («Убивця з того світу», «Страшний сон»), серія «Київська сищиця». Історико-пригодницькі романи: «Червоний», «Чорний ліс». Дитяча та підліткова література: Пригодницькі детективи («Таємниця козацького скарбу», «Таємниця Зміїної голови»). Кримінальна комедія: «Язиката Хвеська».

Роман «Червоний». Поєднання елементів історичної прози (зображення УПА, ГУЛАГу) та пригодницького жанру (втеча, протистояння). Особливості композиції. Тричастинна структура. Розповідь від від кількох осіб. Данило Червоний – головний персонаж роману. Образи упівців, кримінальних злочинців та працівників табору. Психологізм. Символізм. Роман «Червоний» як формування національної ідентичності.

Тема 12. Міленіумне покоління (двотисячники).

Інформаційний обсяг теми. Спільні риси: конфлікт «прозріння» і логіки, змінений стан свідомості; мотив страждання, насамперед від самих себе; особливе сприйняття та розуміння мови, переосмислення лексем, незвичне поєднання образів; щирість; легка мова. Міленіумне покоління на сторінках газет, журналів, інтернет-ресурсів. Журналістська діяльність Світлани Поваляєвої, Світлани Пиркало та ін.

Любка Дереш (1984 р. нар.) – прозаїк. Есеїстика Любка Дереша на інтернет-майданчиках: філософські погляди, роздуми про культуру, суспільство та літературу. Проблема авторства роману «Культь». Огляд романів «Культь», «Архе», «Намір!».

Роман *«Поклоніння ящірці»* (2002). Використання прийомів голлівудського трилера. Життя і проблеми підлітків. Бутафорська функція дорослих. Соціальні питання. Іронічність. Огляд літературно-мистецької періодики поточного року.

Жіноча сучасна поезія. **Мар'яна Савка** (збірки *«Оголені русла»* (1995), *«Малюнки на камені»* (1998), *«Гірка мандрагора»* (2002; книга стала лауреатом IX Форуму видавців у Львові), *«Кохання і війна»* – у співавторстві з Маріанною Кіяновською (2002), *«Квіти цмину»* (2006), *«Бостон-джаз»* (2008), *«Тінь Риби»* (2010). **Маріанна Кіяновська** (збірки *«Інкарнація»* (1997), *«Вінки сонетів»* (1999), *«Міфотворення»* (2000), *«Книга Адама»* (2004), *«Звичайна мова»* (2005), *«Стежка вздовж ріки»* (2008). **Богдана Матіяш** (Збірки *«Непроявлені знімки»* (2005), *«Розмови з Богом»* (2007), *«Твої улюблені пси та інші звірі»* (2011, 2012) і **Дзвінка Матіяш** (збірки *«Реквієм для листопаду»* (2005), *«Роман про батьківщину»* (2006), *«Казки П'ятинки»* (2010), *«Історії про троянди, дощ і сіль»* (2012). Провідні мотиви і образи.

Тема 13-14. Двітисячідесятники.

Інформаційний обсяг теми. *Поети:* О. Герасим'юк, Ю. Дишкант, М. Жаржайло, В. Карп'юк, М. Лаюк, Мідна, Т. Малкович, Лесик Панасюк, Заза Пауалішвілі, Богуслав Поляк, Т. Єфіменко, Г. Семенчук, О. Мимрук, К. Девдера, С. Шкабара. *Прозаїки:* В.Амеліна, О. Чупа, М. Лаюк, О. Михед. *Драматурги:* М. Лаюк, Дан Воронов. *Угруповання:* «Оксія». *Антології:* «Знак. Альманах молоді української літератури» (Упор. О. Коцарев, 2013), «Mirror: anthology of modern Ukrainian poetry / Свічадо: антологія сучасної української поезії» (Упор. О. Ришкова, 2016). Літературно-критичні дискусії покоління на сторінках преси, інтернет-ресурсів.

Макс Кідрук (1984 р. нар.) – письменник, автор романів *«Доки світло не згасне назавжди»*, *«Де немає Бога»*, *«Зазирни у мої сни»*, *«Не озирайся і мовчи»*, *«Жорстоке небо»*, *«Твердиня»*, а також низки тревелогів, зокрема *«Подорож на Пуп Землі. Том 1»*, *«Подорож на Пуп Землі. Том 2»*, *«На Зеландію!»* та ін.

Найновіші тенденції розвитку сучасного українського письменства. Жанрове розмаїття. Художньо-естетичні та літературно-публіцистичні домінанти української літератури початку ХХІ ст. Співвідношення та взаємопроникнення елітарної і масової культури. Новітня українська література у світовому контексті.

ЛЕКЦІЇ

ЛЕКЦІЯ 1. ШІСТДЕСЯТНИЦТВО ЯК СУСПІЛЬНО-ЕСТЕТИЧНЕ ЯВИЩЕ

ПЛАН

1. Передумови руху шістдесятництва
2. Провідні постаті шістдесятництва
3. Шістдесятники-публіцисти, шістдесятники-журналісти
4. Шістдесятники в контексті суспільно-політичного життя
5. Світоглядні та естетичні засади шістдесятництва
6. Значення шістдесятництва в історії української літератури

ЛІТЕРАТУРА

1. Василюшин Я. Домінанта національного в боротьбі шістдесятників. *Дивослово*. 2003. №12. С. 16–17.
2. Гучко Г. Феномен шістдесятництва як вияв української ідентичності. *Вісник Львівського університету*. Серія: філософські науки. 2013. Випуск 16. С. 177–185. URL: http://fs-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/16_2013/ukr/22.pdf.
3. Масловська Т. Ще раз про шістдесятництво. *Слово і час*. 1999. № 11. С.33–37.
4. Медвідь Л. Шістдесятництво: філософія та естетика опору. *Молода нація*. Альманах. 2000. №3. С. 10–124.
5. Павленко О. Феномен шістдесятництва: рецепція й осмислення перекладознавчою науковою традицією. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. Вип 20, т. 2. С. 90–94.
6. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту. *Сучасність*. 2000. №4. С. 65–84.
7. Тарнашинська Л. Сюжет Доби: дискурс шістдесятництва в українській літературі ХХ століття. Київ : Академперіодика, 2013. 678 с.
8. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: аберація явища у постмодерному прочитанні. *Слово і час*. 2006. № 3. С. 59–71.
9. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління : (Історико-літературний та поетикальний аспекти) : [наук. ред. М. Г. Жулинський] ; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Київ : Смолоскип, 2010. 627 с.
10. Шістдесятництво як явище, його витоки й наслідки. *Слово і час*. 1997. № 8. С. 40–55.

ЛЕКЦІЯ 2. ТВОРЧІСТЬ ІВАНА ДРАЧА

План

1. Життєві сторінки і формування світогляду Івана Драча
2. Етапні твори Івана Драча (поезії «Балада про соняшник», «Етюд про хліб», балада «Крила», «Балада роду», «Балада про вузлики», поема «Смерть Шевченка» та ін.).
3. Поема «Чорнобильська Мадонна» як документальне свідчення про трагедію Чорнобильської АЕС. Новаторський характер твору.

4. Жанрові особливості есеїстики. Журналістська діяльність Івана Драча: робота в газетах «Літературна Україна» та «Батьківщина».

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Ю. І. Поема Івана Драча «Чорнобильська Мадонна» у шкільному вивченні. Дивослово. 1999. №5. С.34–39.
2. Драч І. Сонце і слово. Київ : Дніпро, 1978. 367 с.
3. Ільницький М. Іван Драч: нарис творчості. Київ : Рад. письменник, 1986. 221 с.
4. Кошелівець І. «Його ні з ким не можна порівняти»: Особливості творчості Івана Драча. Дзвін. 1996. № 10–12. С. 114–116. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20170516-jogo-ni-z-kim-ne-mozhna-porivnyuvati>.
5. Медвідь В. Шістдесяті: література і реальність. Українські проблеми. 1997. № 1. С. 104–122.
6. Скуратко Т. Жанрові різновиди поем Івана Драча. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20211217-zhanrovi-riznovidi-poem-ivana-dracha>.
7. Тарнашинська Л. Екзистенціально-аксіологічна модель бути / здаватися як дихотомічне поле саморепрезентації шістдесятників. Слово і час. 2013. № 3. С. 34–49.
8. Ткаченко А. Художній світ Івана Драча. Київ : Знання, 1992. 48 с.

ЛЕКЦІЯ 3. ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА І ЛІНИ КОСТЕНКО

План

1. Життєвий і творчий шлях Василя Симоненка. Провідні мотиви й образи
2. Василь Симоненко як журналіст
3. Життєві сторінки і формування світогляду Ліни Костенко
4. Громадянська, філософська й інтимна лірика

ЛІТЕРАТУРА

1. Брюховецький В.С. Ліна Костенко: нарис творчості. Київ : Дніпро, 1999. 262 с.
2. Дзюба І. М. Василь Симоненко. Дзюба І. М. З криниці літ. У 3 т. Т. 3. Літературні портрети; Дніпровський меридіан; Зі спогадів. Київ, 2007. С. 517–533.
3. Криловець Н. Філософська поезія Ліни Костенко : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Одеса, 2012. 20 с.
4. Кузьмич А. Образ жінки у поезії Ліни Костенко: людиноцентричний аспект. Вісник Львівського університету. Серія: журналістика. 2012. Вип. 36. С.207–213.
5. Марко В. Осяяння як момент художньої концепції Василя Симоненка. Наукові записки. Кіровоград. 2006. Сер. Філол. науки (Літературознавство). Вип. 64, ч. 1. С. 15–23.
6. Пахаренко В. Як він ішов: Духов. профіль Василя Симоненка на тлі його доби. Укр. мова та л-ра. 2005. № 1. С. 5–21: іл.

7. Слоньовська О. Античні мотиви у ліриці Ліни Костенко. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2010. № 3. С. 31–39.
8. Тарнашинська Л. Поетика «поривань» Василя Симоненка як естетична норма. *Сучасний погляд на літературу: Зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова: Редкол.: В. Ф. Погребенник (відп. ред.) та ін. Київ, 2006. Вип. 10. С. 276–289.*
9. Фірсова Н. В. Філософія у поезії Василя Симоненка. *Філософія і література: Матеріали 11-х харк. міжнар. Сковородин. читань, Харків, 24–25 верес. 2004 р. / Редкол.: О. М. Кривуля (голова) та ін. Харків, 2004. С. 232–233.*

ЛЕКЦІЯ 4. ПОЕТИЧНА ТВОРЧІСТЬ ВАСИЛЯ СТУСА

План

1. Основні віхи біографії В. Стуса
2. Філософські мотиви в поезії В. Стуса («Цей біль, як алкоголь агоній», «Присмеркові сутінки опали», «Цей спалах снігу тьмяно-синя тінь», «У цьому полі синьому, як льон...» та ін.).
3. Особливості громадянської лірики митця («На колимським морозі калина», «О земле втрачена, явися!...», «Весь обшир мій – чотири на чотири» та ін.).
4. Поетична історіософія В. Стуса («Сто років, як сконала Січ...», «За літописом Самовидця»).
5. Василь Стус як публіцист – критик радянського тоталітаризму. Жанрові особливості публіцистичних праць «Я обвинувачую» (1975), «Відкритий лист до Петра Шелеста» (1968), «З таборового зошита» (1982) та ін.

Література

1. Бондаренко А. Спроба аналізу філософських творів Василя Стуса. *Дивослово*. 2005. №7. С.85–89.
2. Дзюрак О. Роздуми про сенс людського життя у світлі творчості Василя Стуса. *Дивослово*. 2018. № 6. С. 16–19.
3. Жулинський М. Українська література. Творці і твори. Київ: Либідь, 2011. С.1070–1088.
4. Історія української літератури: ХХ – поч. ХХІ ст. : навч. посіб. : у 3 т. / за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2014. Т.2. С.125–132.
5. Коцюбинська М. Василь Стус у контексті сьогоденної культурної ситуації. *Слово і Час*. 1998. № 6. С. 17–21.
6. Пуніна О. Скульптурно-живописна модель інтерпретації творчої особистості Василя Стуса. *Слово і Час*. 2018. №4. С. 38–48.

ЛЕКЦІЯ 5. ПРОЗОВА ТВОРЧІСТЬ ЄВГЕНА ГУЦАЛА

1. Життєвий і творчий шлях Євгена Гуцала
2. Рання проза Євгена Гуцала (збірки «Яблука з осіннього саду» (1964), «Скупана в любистку» (1965))
3. Творчість Євгена Гуцала 70-х – початку 80-х років (збірки «З вогню воскресли» (1978), «Що ми знаємо про любов» (1979))

4. Публіцистика Євгена Гуцала. Антиімперський пафос збірки статей «Ментальність орди»

Література

1. Бульбачинська О. Творчість Євгена Гуцала: естетичні засади. Синопис: текст, контекст, медіа. 2017. № 3(19). URL: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/268/247>.
2. Гайдай Л. В. Мала проза Євгена Гуцала: проблематика й поетика. Кривий Ріг : КДПУ, 2018. 77 с.
3. Дончик В. Проза українського серця. Урок української. 2002. №4. С 51–54.
4. Жулинський М. Відкрився птахам, людям і рослинам... Десять років без Євгена Гуцала. *Слово і час*. 2005. № 8. С. 3–8.
5. Зборовська Н. Стильовий портрет шістдесятництва. *Слово і час*. 2001. № 12. С.26–42.
6. Кравченко А. Євген Гуцало. *Історія української літератури. XX ст.*: У 2 кн. Навч. посібник. За ред. В. Г. Дончика. Київ : Либідь, 1995. Кн. 2. 512 с.
7. Масенко Л. Євразійський простір: погляд з України. URL: <https://parafia.org.ua/biblioteka/statti/evhen-hutsalo-mentalnist-ordy/larysa-masenko-evrazijskyj-prostir-pohlyad-z-ukrajiny/>.

ЛЕКЦІЯ 6. УКРАЇНСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ.

УКРАЇНСЬКИЙ ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК ХУДОЖНЯ ПРАКТИКА

План

1. Особливості літературного процесу кінця XX – початку XXI століття. Історичні передумови. Типи дискурсів у сучасній українській літературі (модерний, неомодерний, заповідально-селянський, постмодерний).
2. Постмодернізм як мистецько-культурний феномен кінця XX – початку XXI століття. Особливості українського постмодернізму, його спрямування проти негативних явищ в українській культурі та політиці («Вияв глибокого патріотизму» (Б. Рубчак).
3. Літературні угруповання та об'єднання, їх лідери : Національна спілка письменників, АУП (Асоціація українських письменників), асоціація «Нова література»; «Бу-Ба-Бу», «Нова дегенерація», «Пропала грамота», «Західний вітер», «ЛуГоСад», «500», «Червона фіра»).
4. Генерації та літературні явища (школи) кінця XX – початку XXI століть.

Література

1. Андрусів С. Модернізм/постмодернізм: ланки безконечного ланцюга історико-культурних епох. *Світовид*. 1998. №1-2. С.113–116.
2. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. Київ : Критика, 2013. 263 с.

3. Демська Л. Зміна поколінь – реальність проблеми? *Слово і час*. 2001. № 1. С. 28–31.
4. Демська Л. Справжнє обличчя літературного покоління дев'яностих – спроба ідентифікації. *Кур'єр Кривбасу*. 2002. № 149.
5. Пахльовська О. Українська культура у вимірі «пост»: посткомунізм, постмодернізм, поставангардизм. *Сучасність*. 2003. №10. С. 70–84.
6. Поліщук В. Вісімдесятники як літературне явище. *Слово і час*. 2001. №5. С.37–45.
7. Поліщук Я. Дискусійність та вичерпаність постмодерністського проекту. *Слово і Час*. 2019. №4. С. 22–29.
8. Старовойт І. Свідчення українського постмодернізму. 1990-ті. *Сіверянський літопис*. Чернігів. 2000. Ч. 3 (33). С. 152–159.
9. Фізер І. Постмодернізм: POST / ANTE / MODO. *Сучасність*. 1998. №11. С.117–124.
10. Харчук Р. Сучасна українська проза: Постмодерний період: Навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2008. 248 с.

ЛЕКЦІЯ 7. ТВОРЧІСТЬ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА.

План

1. Життєвий і творчий шлях Василя Шкляра
2. Журналістська діяльність Василя Шкляра
3. Огляд детективних романів і психологічних трилерів (романи «Ключ», «Елементал», «Кров кажана»)
4. Історичні романи («Чорний Ворон», «Маруся»). Навкололітературне життя роману «Чорний Ворон»

Література

1. Белімова Т. Образ повстанця в сучасному українському історичному романі В. Шкляр «Чорний Ворон. Залишенець». URL : <https://probapera.org/publication/13/29796/obrazpovstantsya-v-suchasnomu-ukrajinskomu-istorychnomuromani.html>.
2. Василь Шкляр: Нестерпна легкість жанру для наших письменників виявилася найважчою. URL: gazeta.dt.ua/CULTURE/vasil_shklyar_nesterpna_legkist_zhanru_dlya_nashih_pismennikov_viyavilasya_naytyazhchoyu.html.
3. Вихор А. Осмислення історичної правди у творі Василя Шкляра «Чорний Ворон» («Залишенець»). *Дивослово (Українська мова й література в навчальних закладах)*. Київ, 2017. № 12. С. 53–55.
4. Кривопишина А. Масова та елітарна література: природа художності в українському романі початку ХХІ століття: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філологічних наук : 10.01.06 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2018. 219 с.
5. Мельник М. Історичні романи Василя Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон», «Маруся» та «Характерник» : сюжет, проблематика, образи персонажів.

На правах рукопису. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича Міністерства освіти і науки України, Чернівці, 2021. 97 с.

6. Наєнко М. Ще про «Чорного Ворона» і сіре вороння. *Рідний край*. 2011. С.53–56.

URL: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Almpolt/2011_1/Naenko.pdf.

7. Насмінчук Г. «Свій-чужий» в романі «Чорний Ворон» В. Шкляра. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Філологічні науки. 2015. Вип. 38. С. 43–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2015_38_12.

8. Поліщук К. Василь Шкляр. «Ключ», «Чорний Ворон» : жанрові особливості романів. Частина 2. Постать і творчість В. Шкляра в літературно-критичному висвітленні. URL : <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2018/01/13/170935.html>.

9. Пономаренко В. Особливості індивідуального стилю роману «Маруся» Василя Шкляра. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка*. 2016. Вип. 1(25). С. 77–83.

10. Стадніченко О. Роман В.Шкляра «Чорний ворон»: історична та художня правда. URL: www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vznu/fil/2010_2/307-312.pdf.

11. Старовойт Л. Художнє відображення українського національно-визвольного руху у романі В. Шкляра «Чорний Ворон». URL: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdu/Fil/2010_6/19.htm.

ЛЕКЦІЯ 8. ЛІТЕРАТУРНЕ УГРУПОВАННЯ «БУ-БА-БУ», ЙОГО ЗАСНОВНИКИ (Ю. АНДРУХОВИЧ, О. ІРВАНЕЦЬ, В. НЕБОРАК).

План

1. «Бу-Ба-Бу»: традиції і новаторство. Історія угруповання.
2. Естетична платформа бу-ба-бістів. Загальні характеристика творчості представників Бу-Ба-Бу.
3. Шлях Юрія Андруховича у літературу. Поетичний дебют Юрія Андруховича. Збірка «Небо і площі».
4. Есеїстика Юрія Андруховича на сторінках часопису «Критика». Видання часопису «текстів і візій» «Четвер» (1991-1996). Ведення рубрики «Парк культури» у щоденній газеті «День». Книга есеїв «Дезорієнтація на місцевості» (1997): проблематика, жанрова своєрідність.
5. Олександр Ірванець – поет, прозаїк, драматург, перекладач. Шлях у літературу Віктора Неборака – «прокуратора» «Бу-Ба-Бу». Творче кредо письменника.

Література

1. Андрухович Ю., Ірванець О., Неборак В. Бу-Ба-Бу: Т.в.о./.../ри. Львів: Каменяр, 1995. 255 с.
2. Білоцерківець Н. БУ-БА-БУ та ін., або дещо про український поетичний авангард. *Літературна панорама*. Київ, 1990.

3. Погорелова О. «Батьки в літературі» в інтерпретації Олександра Ірванця. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору*. 2015. № 23. С. 104–115.

4. Процюк С. Лицарі стилосу та кав'ярень: Есе про дев'яностиків. Київ : Смолоскип, 1996. 82 с.

5. Старовойт І. Український постмодернізм у критичному та художньому дискурсах кінця ХХ століття: Дис. ... канд. філол. наук: 10.01.06. / Львівський національний університет ім. І. Франка. Львів, 2001. 177 с.

6. Шевчук Н. «Бу-Ба-Бу»: контексти артистизму. Слово і час. 2001. №4. С.64–68.

ЛЕКЦІЯ 9. ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОСТІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

План

1. Огляд життя і творчості Оксани Забужко.
2. Проза, поезія, публіцистика, дослідницькі студії та есеїстика. Есеїстичні праці «Notre Dame d'Ukraine», «Хроніки від Фортінбраса», «Наша Європа».
3. Збірка прози «Сестро, сестро» – книжка-самоантологія. Оповідання «Сестро, сестро», особливості жанру твору. Тема, проблематика. Образ «кагебіста».
4. Повість «Казка про калинову сопілку». Фольклорно-міфологічні джерела. Композиція і сюжет повісті. Ідея єдності роду. Образи.

Література

1. Агеєва В. Жінка-авторка як інопланетянка : [Про Оксану Забужко]. *Жінка як текст*: Емма Андіївська, Соломія Павличко, Оксана Забужко: Фрагменти творчості і контексти. Київ : Факт, 2002. С. 199–205.
2. Ботанова К. Куди ходить Фортінбрас. *Критика*. 2000. № 9. С. 22–23.
3. Галич В. Автопередмови Оксани Забужко в парадигмі публіцистики. *Український інформаційний простір*. 2022. № 2. С. 191–213.
4. Демська Л. Сестро, сестро. Забужко О. Жінка-автор у колоніальній культурі, або Знадоби до української гендерної міфології. *Незнайома*: антол. укр. «жіночої» прози та есеїстики другої пол. ХХ – поч. ХХІ ст.: видав. проект сучас. л-ри «Приватна колекція» / авт. проект, упоряд., вступ. сл. бібліограф. відомості, прим. В. Габора. Львів: Піраміда, 2005. 600 с.
5. Івасенко Т. Б. Психологізм оповідання Оксани Забужко «Сестро, сестро...». *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2021. № 4. С. 90-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2021_4_15.
6. Корабльова О. Сексуальність як вияв самотності у прозі О. Забужко. *Слово і час*. 2003. №7. с. 76–83.
7. Свалова М. І. Збірка есеїстики О. Забужко «З мапи книг і людей» у системі підготовки майбутніх журналістів. *Масова комунікація : історія, сьогодення, перспективи*: науково-практичний журнал / відп. ред. С. І. Кравченко; упоряд. М. А. Рожило. Луцьк : Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2014. № 5–6 (5). С. 117–120.

8. Тебешевська-Каган Т. Автобіографізм як принцип на рації та характеротворення у прозі О. Забужко. *Слово час*. 2004. №2. С. 39-47.

ЛЕКЦІЯ 10. ТВОРЧІСТЬ ГАЛИНИ ПАГУТЯК

План

1. Життєвий шлях Галина Пагутяк. Літературний портрет. Особливості художньої прози
2. Філософська новелістика («Душа метелика»).
3. Роман «Слуга з Добромиля» як органічний синтез історичного і фантастичного. Життєва та історична основа. Жанрова своєрідність. Особливості композиції.
4. Слуга з Добромиля – дхампір, син мертвого опира і відьми. Історія його життя. Основні антагоністи – сила Дракона та Золотих Бджіл.
5. Есеїстика у блозі «Галина Пагутяк. Цей світ змінився, а не я». Книга подорожніх нарисів «Сентиментальні мандрівки Галичиною»

Література

1. Артюх А. Проза Галини Пагутяк: герметичність як домінанта індивідуального стилю : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Київ, 2009. 188 с.
2. Бокшань Г. Неоміфологізм у художній прозі Галини Пагутяк : дис. ... канд. філолог. наук (доктора філософії) : 10.01.01. Київ, 2017. 237 с.
3. Гребенюк Т. Форми художньої умовності у прозі Галини Пагутяк. URL: <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/11-0613.pdf>.
4. Мельник Н. Осмислення місця сучасної людини в природі та суспільстві (на матеріалі творів Г. Пагутяк «Душа метелика» і «Потрапити в сад»). *Рідна школа*. 2010. № 7/8. С. 70–73.
5. Огульчанська О. Своєрідність хронотопу у романах Галини Пагутяк «Слуга з Добромиля» і В. Орлова «Альтист Данилов». *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди*. Київ; Харків, 2014. С. 116–124.
6. Пагутяк Г. Душа метелика. *Пагутяк Г.В. Захід сонця в Урожі: романи, повісті, оповідання та новели*. Львів : Піраміда, 2007. С. 36–364.
7. Поліщук О. У пошуках незайманого світу. *Слово і Час*. 2002. № 7. С.64–65.
8. Радзієвська В. Галина Пагутяк: «Я із тих людей, кому більше подобається виходити через вікно». *Країна*. 2011. № 2 (55). 21 січня. С. 38–41.
9. Тебешевська-Качак Т. Художні особливості прози Галини Пагутяк. *Слово і час*. 2006. №9. с.51–58.
10. Чаус О. Інтерв'ю з Галиною Пагутяк: «Наша література схожа на хворого, що розучився рухатися». URL: http://storinka-m.kiev.ua/user_article.php?id=20.

ЛЕКЦІЯ 11. ЛІТЕРАТУРА 90-Х РОКІВ. ТВОРЧІСТЬ СЕРГІЯ ЖАДАНА

1. Особливості літературного процесу 90-х років. Літературне угруповання «Червона Фіра»
2. Сергій Жадан. Збірки поезій «Цитатник», «Генерал Юда», «Пепсі» як форми вияву:
 - 2.1 Трагічного (від гіркої тональності в «Цитатнику» до надриву в «Пепсі»);
 - 2.2 Алегорично-символічного, ніби розсосередженого (частотність вибору саме цього ракурсу збільшується у «Пепсі»);
 - 2.3 Гротескно-іронічного.
3. Книги есе «Коли спаде спека. Бриколаж» (з М. Бондарем), «Трициндровий двигун любові» (з Ю. Андруховичем і Л. Дерешем). Есеїстичні техніки у циклі «Блок НАТО»: іронія, сугестивність, інтимізація.

Література

1. Бербер Н. Екзистенційні мотиви у творчості Сергія Жадана. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. 2020. Вип. 72. С. 89–95.
2. Бондар А. Небезпечний кінематограф Сергія Жадана [післямова до зб. «Історія культури початку століття»]. Київ : Критика, 2003. С. 77–88.
3. Баран Є. М. Літературне дев'ятдесятицтво: істерія й історія. *Березіль*. 2000. №3–4. С. 182–185.
4. Бондар-Терещенко І.Є. Функціональні механізми літературного дискурсу 1990-х рр. *Слово і Час*. 2005. №2. С. 62–71.
5. Довженко О. Від ЖАДАНОГО до дійсного: «Депеш Мод» Сергія Жадана [Електронний ресурс]. *Українська правда*. 2004. 2 жовтня. URL: <http://www4.pravda.com.ua/news/2004/10/2/12349.htm>.
6. Коваленко О. Естетика постмодернізму в романі Сергія Жадана «Депеш Мод». *Сучасна українська література: теорія та практика*. 2012. № 3. С. 45–53.
7. Коваленко О. Урбаністичні мотиви в поезії Сергія Жадана. *Слово і час*. 2010. № 5. С. 67–73.
8. Лавер О. Феномен музичності в поезії Сергія Жадана. *Українська література в контексті світової: збірник наукових праць*. 2019. Вип. 8. С. 56–63.
9. Мельників Р. Сергій Жадан: мені вистачає України в Україні. *Книжковий клуб плюс*. 2003. №5. С.37–43.
10. Юрчук О. В. Музичні коди в поезії Сергія Жадана. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: Мовознавство. 2014. Т. 22, вип. 18. С. 120–125.

ЛЕКЦІЯ 12. ТВОРЧІСТЬ МАРІЇ МАТІОС

1. Марія Матіос – поетеса, прозаїк. Огляд життя і творчості. Жанрово-стильове розмаїття творчості письменниці: поетичні збірки «Жіночий аркан», «На Миколая», «Десять дек морозної води», «Сад нетерпіння», «Вогонь живиці», «З трави і листя»; прозові книжки «Життя коротке», «Нація», «Бульварний роман», «Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів».
2. Фольклорно-ментальні особливості творчого мислення

3. Збірка новел «Нація. Одкровення». Оповідання «Не плачте за мною ніколи...». Народна етика і психологія. Образ баби Юстини як втілення філософських засад народного світогляду

4. Роман «Солодка Даруся». Навкололітературне життя твору. Текстуальне вивчення роману (практичне заняття)

Література

1. Волощук Л. Поліфонія художнього світу прози Марії Матіос.
2. Лілік О. «Творчість – це суцільна мрія про безмежність людини»: екзистенціальна парадигма Марії Матіос. Українська література в загальноосвітній школі. 2009. № 2. С.11–17.
3. Матіос М. «У моїй лівій руці зосереджено все моє серце, письменницький досвід і жадова знань». Українська культура. 2006. №3–4. С.14–15.
4. Матіос М. «Я не Стефанік у спідниці, я – Марія Матіос у спідниці». Книжник-rewiev. 2003. № 7.
5. Родик К. Марія Матіос: полювання за часом. Кітч-теорія народжує кітч-критику [Електронний ресурс] / К. Родик. – Режим доступу: <http://www.umoloda.ua>
6. Феномен Марії Матіос: інтелект-реліз / авт. укладач М. М. Максименко. Полтава, 2013. 16 с.
7. Червак Б. Символіка часу в творах Марії Матіос. Слово і час. 2000. № 4. С. 52–53.
8. Якубовська М. Міфологія буття українства у прозі Марії Матіос [Текст] : (Літературний портрет Марії Матіос) // Якубовська, М. У дзеркалі слова : есеї про сучасну українську літературу. – Львів : Каменярь, 2005. – С. 153-168.

ЛЕКЦІЯ 13. МІЛЕНІУМНЕ ПОКОЛІННЯ (ДВОТИСЯЧНИКИ). ПРОЗОВА ТВОРЧІСТЬ ЛЮБКА ДЕРЕША

План

1. Міленіумне покоління: конфлікт «прозріння» і логіки, змінений стан свідомості; мотив страждання, особливе сприйняття та розуміння мови.
2. Міленіумне покоління на сторінках газет, журналів, інтернет-ресурсів. Журналістська діяльність Світлани Пováляєвої, Світлани Пиркало та ін.
3. Поезія початку ХХІ століття (М. Савка, М. Кіяновська, Б. Матіяш, Д. Лазуткін, О. Герасим'юк, М. Лаюк та ін.)
4. Проза Любка Дереша (проблематика, жанрова специфіка)

Література

1. Бабічин Ю. Любко Дереш – літературний бешкетник? URL : <http://h.ua/story/89959/>.
2. Вергеліс О., Костянтинова К. Любко Дереш. Мудрість вундеркінда. *Дзеркало тижня*. 2013. 6 верес. С. 5.

3. Герасименко Н. Наші підлітки – жертви Стівена Кінга. *Слово і час*. 2008. № 4. С. 43–49.
4. Гречаник І. П. Дифузія хронотопних форм у романі Любка Дереша «Культ». *Вісник Луганського національного ун-ту імені Т. Шевченка* : зб. наук. пр. / відп. ред. В. С. Курило. Луганськ : Вид-во ЛНУ імені Т. Шевченка, 2011. № 1. С. 32–37.
5. Деркачова О. Світ крізь призму болю (на матеріалі творів М. Кіяновської та А. Охрімовича). *Слово і час*. 2005. №12. С.22–27.
6. Карасьов М. Любка Дереш як дзеркало молодіжної прози. *Українська літературна газета*. 2011. 16 груд. С. 7.
7. Кулакевич Л. М. Концепт пам'яті в романі Любка Дереша «Намір!». *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету* : зб. наук. пр. / відп. ред. І. Т. Богданов. Бердянськ : Ткачук О. В., 2015. Вип. VII. С. 186–193.
8. Шевчук Я. Проблема самоідентифікації поколінь у сучасній польській та українській «молодій» літературі. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/8815/97/>.
9. Шаф О. Еволюція жанрів української лірики рубежу ХХ–ХХІ століть: навч. посібник. Київ: ВЦ «Просвіта», 2012. 272 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shaf_Olha/Evoliutsiia_zhanriv_ukrainskoi_liryky_rubezhu_XXXXI_stolit.pdf

ЛЕКЦІЯ 14. ДВІТИСЯЧІДЕСЯТНИКИ. ТВОРЧІСТЬ МАКСА КІДРУКА

План

1. Ідентифікація покоління: час появи, світоглядно-естетичні особливості, представники, контекст
2. Літературна та наукова діяльність Мирослава Лаюка
3. Художня проза Макса Кідрука
4. Двітисячідесятники на сторінках газет, журналів, інтернет-ресурсів.

Література

1. Башкирова О. Гендерні моделі сучасної української романістики. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. 358 с.
2. Гнатюк О. Нове обличчя української літератури. Між літературою і політикою. Київ : Дух і літера, 2012. С. 128–133.
3. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм. Київ : Критика, 2013. 344 с.
4. Жекецька І. Жанрова та стилістична специфіка творчості Макса Кідрука. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA*. 2023. vol. XI/1. Р. 109–119.
5. Костецька Л.О. Жанр трилера в творчості М. Кідрука. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського*. Серія: Філологічні науки. 2015. № 2. С. 133–137.
6. Літературна дефіляда. Сучасна українська критика про сучасну українську літературу. Київ : Темпора, 2012. 544 с.

7. Лотиш К. І. Жанри масової літератури у творчості М. Кідрука. Миколаїв: Вид. ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. 75 с.
8. Поет Тарас Малкович: «Наше покоління вже виокремлюється, ми – двітисячідесятники». URL: <https://zn.ua/ukr/ART/poet-taras-malkovich-nashe-pokolinnya-vzhe-viokremlyuyetsya-mi-dvitsyachidesyatniki-.html>.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1-2. РОМАН У ВІРШАХ «МАРУСЯ ЧУРАЙ» ЛІНИ КОСТЕНКО

Теоретичні питання

1. Історія роману у віршах в українському та світовому письменстві. Роман у віршах «Маруся Чурай» (1980) Ліни Костенко
2. Фольклорно-історична основа, літературні прототексти твору
3. Широкий спектр проблем, порушених у романі. Зображення історичного й духовного буття України крізь трагічну історію нещасливого кохання
4. Сюжетно-композиційна структура, сюжетні лінії роману, їх визначальна роль у композиції твору, логіка їх розвитку.
5. Система персонажів.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте образ Марусі Чурай крізь призму проблеми вірності-зради
2. Що таке хронотоп? Окресліть хронотоп дороги в романі

Література

1. Бакула Б. Історія і поезія: Ліна Костенко. *Урок української*. 2000. № 2. С. 9–15.
2. Дончик В. Національна історія як духовне опертя української літератури. *Слово і час*. 1997. № 9. С. 6–9.
3. Ключек Г. Історичний роман Ліни Костенко «Маруся Чурай». Кіровоград: Степова Еллада, 1998. 52 с.
4. Ковалевський О.В. Бунтівне – бо чисте. Філософія бунту і філософія серця у творчості Ліни Костенко. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 260 с.
5. Ковалів Ю. Комплекс «жінки Лотової» у віршованому романі «Берестечко». *Дискурс сучасної історичної романістики*. Поетика жанру. Київ: Київський університет, 2000. С. 218–221.
6. Кошарська Г. Літературна тематика і національна свідомість. *Сучасність*. 1992. № 11. С. 97–99.
7. Кошарська Г. Творчість Ліни Костенко з погляду поетики експресивності. Київ : Академія, 1994. 230 с.
8. Ліна Костенко: тексти та їх інтерпретація. Навчальний посібник-хрестоматія / Ідея, впорядкування та інтерпретація творів Григорія Ключека. Київ : Видавництво «Український пріоритет», 2019. 640 с.
9. Семенюк Г. Осмислюючи «ікси історії». Історичні мотиви в творчості Ліни Костенко. *Сучасний погляд на літературу*. 2000. Вип. 2. С. 149–154.
10. Янковська Ж. Екзистенційні виміри роману у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай». *Studia ukrainica posnaniensia*. vol. IX/1: 2021, pp. 187–201. URL: file:///C:/Users/PC/Downloads/EGZYSTECJALNY_WYMIAR_POWIE%C5%9ACI_WIERS.pdf

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3. ТВОРЧА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Теоретичні питання

1. Гідність людини як поетичний маніфест шістдесятників («Ти знаєш, що ти людина»).
2. Антитоталітарні мотиви поезії Василя Симоненка («Найогидніші очі порожні», «На цвинтарі розстріляних ілюзій», «Де зараз ви, кати мого народу?», «Монархи»). Образ України у творчості митця («Україні», «Задивляюсь у твої зіниці», «Лебеді материнства»).
3. Любовна лірика поета («Вона прийшла», «Суперники», «Море радості», «Я дивлюся в твої перелякані очі», «Закохана»).
4. Приватний світ у контексті людських доль («Кривда», «Баба Онися», «Піч», «Жорна», «Дід умер»).
5. Василь Симоненко в колі шістдесятників

Практичні завдання

1. Проаналізуйте журналістську діяльність Василя Симоненка.
2. Напишіть наукове повідомлення публіцистичності поезії Василя Симоненка.

Література:

1. Дзюба І. Більший за самого себе [Електронний ресурс]. URL : <https://vasylsimonenko.org/statti/bilshyj-za-samogo-sebe-ivan-dzyuba/>.
2. Драпак Г. Феномен В. Симоненка та українського шістдесятництва у сподіваннях емігрантів: деякі спостереження над поетикою і риторикою перекладачів [Електронний ресурс]. URL: http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/12622/1/ilovepdf_com-483-490.pdf/.
3. Зарецький О. Українські шістдесятники і хрущовська відлига в етнокультурному просторі СРСР. *Сучасність*. 1995. Ч. 4. С. 113–125.
4. Мелешко В. А. Жанри, поетика ліричної композиції віршів Василя Симоненка. Наукові записки. Серія : Філологічні науки. 2025. Вип. 3 (214). С. 76–83. URL: <file:///C:/Users/PC/Downloads/12.pdf>.
5. Пахаренко В. Як він ішов... Духовний профіль Василя Симоненка на тлі його доби. Черкаси : Брама, 2004. 52 с.
6. Павлюк І. Поетика публіцистики і прози Василя Симоненка. *Вісник Львівського університету*. Серія Журналістика. 2019. Вип. 46. С. 29–36.
7. Пахаренко В. Духовний камертон Василя Симоненка. *Слово і час*. 1993. №2. С. 3–7.
8. Сверстюк Є. Василь Симоненко прилетів на білому коні. *Сучасність*. 1995. Ч. 1. С. 149–152.
9. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління: (історико-літературний та поетикальний аспекти). Київ : Смолоскип, 2010. С. 100–145.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4. ПОЕЗІЯ ВАСИЛЯ СТУСА

Теоретичні питання

1. Василь Стус – символ незнищенності людського духу, національної гідності і мистецького самоствердження
2. Екзистенціальна проблематика лірики В. Стуса, мотив смерті, світової скорботи, самоти, проблема вибору, «трагічного стоїцизму»: «У цьому полі, синьому, як льон», «Як добре те, що смерті не боюсь я», «Присмеркові сутінки опали», «Мені зоря сіяла нині вранці», «Крізь сотні сумнівів я йду до тебе», «Господи, гніву пречистого» та ін.
3. Історіософські візії поета. Текстуальний аналіз поезії «За літописом Самовидця», «Трени М.Г. Чернишевського», «Сто років, як сконала Січ», «На колимським морозі калина», «О земле втрачена явися», «Наснилося, з розлуки наверзлося».
4. Художній світ інтимної лірики поета: «Не одлюби свою тривогу ранню», «Весняний вечір. Молоді тумани», «У порожній кімнаті», «Ніч блукає, наче кінь стриженений», «Ще вруняться горді Славутів кручі», «Наснилося, з розлуки наверзлося», «У порожній кімнаті», «Церква святої Ірини», «Вбери-но білу сукню».

Практичні завдання

1. Визначте риси екзистенціалізму як філософської течії в поезії Василя Стуса. Проілюструйте це цитатами з його поезії.
2. Проаналізуйте мотиви й образи поезії «Присмеркові сутінки опали»

Література

1. Василь Стус в житті, творчості, спогадах та оцінках сучасників / [упоряд. О.Зінкевич, М. Француженко]. Балтимор-Торонто, 1987. 463 с.
2. Коцюбинська М. «Страсті по Вітчизні» (післяслово упорядника). Стус В. Дорога болю: Поезії / упоряд. та післямова М.Х. Коцюбинської. К., 1990. С. 201–212.
3. Коцюбинська М. Стусове «самособоюнаповнення» (Із роздумів над поезією і листами В. Стуса). Сучасність. 1995. №6. С.137–145.
4. Перцова І. Особливості осмислення оксиморона у поетичному світі Василя Стуса. International Science Journal of Education and Linguistics. 2024. № 3(5). С. 68–74.
5. Покотило К., Рум'янцева О. Художній світ Василя Стуса. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20220104-hudozhnij-svit-vasilya-stusa>.
6. Стус В. Час творчості=Dichtensezeit. Київ : Дніпро, 2005. 704 с.
7. Стусознавчі зошити: Науковий альманах. Зошит п'ятий / за ред. Олега Солов'я й Ольги Пуніної. Вінниця : Простір Літератури, 2019. 118 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5. НОВАТОРСТВО ГРИГОРА ТЮТЮННИКА В ЖАНРІ НОВЕЛИ

Теоретичні питання

1. Григор Тютюнник (1931-1980) – неперевершений новеліст 60-70-х років ХХ ст. Самобутній характер новелістики Григора Тютюнника.
2. Неореалістична поетизація високих людських почуттів, душевного багатства людини («Зав'язь», «Холодна м'ята»), поетизація добра, альтруїзму, героїзму в звичайному житті, вірного кохання («Три зозулі з поклоном»).
3. Психологізм у розгортанні сюжету і внутрішнього світу героїв («Три плачі за Степаном»).
4. Змалювання драматизму людини в антигуманному світі, неореалістичне викриття міщанства, української меншовартості, бездуховності людей, міщанської психології («Оддавали Катрю», «Син приїхав»).

Практичні завдання

1. Проаналізуйте проблему маргіналізації суспільства в новелах «Оддавали Катрю» й «Син приїхав»
2. Напишіть повідомлення «Немає загадки таланту. Є вічна загадка любові», використовуючи життєпис Григора Тютюнника й матеріал новел «Зав'язь» і «Холодна м'ята».

Література

1. Гладкова Л.В. Особливості художнього світовідчуття Григора Тютюнника. URL: <http://mdeksperiment.org/post/20170519-osoblivosti-hudozhnogosvitovidchuttya-grigora-tyutyunnika>.
2. Головченко Т. Неореалістична основа малої прози Григора Тютюнника: спроба аналізу. «Прийшов, щоб не розлучатися...». На пошану 70-річчя Григора Тютюнника. Науковий збірник. Київ : Твім інтер, 2005. С. 38–45.
3. Дзюба І. Великий людинознавець: до вивчення творчості Гр. Тютюнника. *Урок української*. 2003. № 3. С. 38–41.
4. Дончик В. Любов і біль. *Тютюнник Григор. Облога*. Вибрані твори. Київ : Пульсари, 2004. С. 5–23.
5. Коцюбинська М. Григор Тютюнник: смак правди. «Прийшов, щоб не розлучатися...». На пошану 70-річчя Григора Тютюнника. Науковий збірник. Київ : Твім інтер, 2005. С. 139–145.
6. Мороз Л. Іронічний Григор Тютюнник (деякі спостереження). Слово і час. 2021. № 6. С. 38–51.
7. Неживий О. Григор Тютюнник: правда перемогла : Життєпис у письменницькому епістолярії. Літературна Україна. 2018. 22 лют. (№ 7). С. 12.
8. Психологічний портрет Григора Тютюнника. URL : https://www.youtube.com/watch?v=2-HTa-tk4hY&t=111s&ab_channel.
9. Такий він у нашій пам'яті. Спогади про Григора Тютюнника / упоряд. М. Ф. Слабошпицького. Київ : Знання, 2021. 415 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6-7. ІСТОРИЧНИЙ РОМАН «ЧОРНИЙ ВОРОН» ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

Теоретичні питання

1. Василь Шкляр – «батько українського бестселера». Формування світогляду.

2. Роман «Чорний ворон» – одна з найдраматичніших і найбільш замовчуваних сторінок української історії, боротьба українських повстанців проти окупаційної влади у 1920-х роках, перша сучасна художня інтерпретація подій Холодного Яру 1920-х років.

3. Історична та художня правда роману. Жанр художньо-документального роману. Особливості композиції. Любовна сюжетна лінія.

4. Постать отамана Чорного Ворона. Образи побратимів Чорного Ворона. Герої-вовкулаки, містична аура, мотив двійництва (окрім двох «чорних воронів» – отамана й птаха), козачка Дося і сліпа ворожка Євдося.

5. «Чорний Ворон» Василя Шкляра та «Холодний Яр» Юрія Горліса-Горського

Практичні завдання

1. Зробити цитатний план характеристики Чорного Ворона.
2. Окреслити історичний домисел і вимисел в романі.

Література

12. Белімова Т. Образ повстанця в сучасному українському історичному романі В. Шкляр «Чорний Ворон. Залишенець». URL : <https://probapera.org/publication/13/29796/obrazpovstantsya-v-suchasnomu-ukrajinskomu-istorychnomuromani.html>.

13. Вихор А. Осмислення історичної правди у творі Василя Шкляра «Чорний Ворон» («Залишенець»). *Дивослово (Українська мова й література в навчальних закладах)*. Київ, 2017. № 12. С. 53–55.

14. Горліс-Горський Ю. Холодний Яр. Львів : Червона калина, 1994. 284 с.

15. Коскін В. Василь Шкляр «Чорний Ворон». *Літакцент*. 2009. № 12. С. 12–14.

16. Крижановська Н. Традиційність і новаторство сюжетно-композиційних моделей українських історичних романів ХХІ століття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2014. №8. Т. 2. С.28–30. URL: www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v8/v8-2/07.pdf.

17. Мельник М. Історичні романи Василя Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон», «Маруся» та «Характерник» : сюжет, проблематика, образи персонажів. На правах рукопису. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича Міністерства освіти і науки України, Чернівці, 2021. 97 с.

18. Миколаєнко А. «Чорний Ворон»: сигнал для суспільства. *Літературна Україна*. 2011. № 5. С. 3.

19. Наєнко М. Ще про «Чорного Ворона» і сіре вороння. *Рідний край*. 2011. С.53–56. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Almpolt/2011_1/Naenko.pdf.

20. Насмінчук Г. «Свій-чужий» в романі «Чорний Ворон» В. Шкляра. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Філологічні науки. 2015. Вип. 38. С. 43–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2015_38_12.

21. Поліщук К. Василь Шкляр. «Ключ», «Чорний Ворон» : жанрові особливості романів. Частина 2. Постать і творчість В. Шкляра в літературно-критичному висвітленні. URL : <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2018/01/13/170935.html>.
22. Стадніченко О. Роман В.Шкляра «Чорний ворон»: історична та художня правда. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vznu/fil/2010_2/307-312.pdf.
23. Старовойт Л. Художнє відображення українського національно-визвольного руху у романі В. Шкляра «Чорний Ворон». URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdu/Fil/2010_6/19.htm.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8. ДРАМАТУРГІЯ ЯРОСЛАВА СТЕЛЬМАХА

Теоретичні питання

1. Ярослав Стельмах як найяскравіший представник української драматургії кінця 70-х років XX – початку XXI століття
2. Егоїстично-меркантильного ставлення до життя і людей (драма «Привіт, синичко»)
3. Проблеми вітчизняної освіти в драмі «Драма у вчительській»
4. Драматургія Ярослава Стельмаха в рецепції літературної критики

Практичні завдання

1. Яку роль відігравав учнівський колектив у драмі «Драма в учительській»?
2. Розкрити проблему батьків і дітей у драмі «Привіт, Синичко».
3. Чому драма має заголовок «Привіт, Синичко»?

Література

1. Бондар Л. Колізії духовного народження характеру (за п'єсою Я. Стельмаха «Привіт, Синичко!...»). *Література. Фольклор. Проблеми поетики*: Зб. наукових праць. Вип. 18. Ч. 1: Аспекти духовності української літератури / Редкол. А.В.Козлов та ін. Київ : Акцент, 2004. С. 376–387.
2. Бондар Л. Монодрама Ярослава Стельмаха «Синій автомобіль» як художня проекція «его» митця. *Мандрівець*. 2006. №3. С.54–61.
3. Лисенко Н. Особливості композиції монодрами Ярослава Стельмаха «Синій автомобіль». URL: <http://intkonf.org/lisenko-n-m-osoblivosti-kompozitsiyi-monodrami-yaroslava-stelmaha-siniy-avtomobil>.
4. Комісаренко В. Концепція людини у «шкільних драмах» Ярослава Стельмаха. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*: Зб. наук. праць. Вип. 21. Ч. 1. Київ: Акцент, 2005. С. 458–465.
5. Комісаренко В. Трагікомічність світовідчуття в моноп'єсі Я.Стельмаха «Синій автомобіль». *Література. Фольклор. Проблеми поетики*: Зб. наук. праць. Вип. 21. Ч. 1. Київ : Акцент, 2005. С. 334–340.

6. Мельник О. «У драматургію я прийшов не одразу...» (Бесіда з драматургом Я. Стельмахом про його твори). *Український театр*. 1991. №5. С.4–5.
7. Сидоренко Л. «Синій автомобіль» Ярослава Стельмаха: метадискурс і новаторство форми. *Синopsis: текст, контекст, media*. 2016. № 2 (14). URL: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/197/197>.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9. РОМАН «РЕКРЕАЦІЇ» ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА

Теоретичні питання

1. Історія написання роману
2. Проблематика твору
3. Жанрово-композиційні особливості
4. Хронотоп роману
5. Образи персонажів

Практичні завдання

1. Зробити план цитатної характеристики одного з персонажів роману.
2. Окреслити риси карнавальності в романі.
3. Написати наукове повідомлення на тему: «Художні особливості хронотопу в романі «Рекреації» Юрія Андруховича»

Література

1. Баліна К. Постмодерністський дискурс Юрія Андруховича. *Українська література в ЗОШ*. 2007. № 11. С. 14–18.
2. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодернізм : моногр. Київ : Критика, 2013. 344 с.
3. Запорожченко Ю. Концепт подорожі в сучасному постмодерністському тексті (Ю. Андрухович, А. Стасюк). *Слово і час*. 2009. №7. С. 11–18.
4. Зеленко Л. П. Реалізація зв'язків заголовка з текстом у постмодерністському творі (на матеріалі романів Ю. Андруховича «Рекреації» та «Московіада»). URL : <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7885/1/95-113.pdf/>.
5. Калинська Л. Прозова творчість Юрія Андруховича як феномен постмодернізму: афтореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2000. 18 с.
6. Сахарчук, Н. Ю. Постмодерністичний та необароковий дискурс інтертекстуальності роману Ю. Андруховича «Рекреації». *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2010. № 21 : Філологічні науки : Літературознавство. С. 19–24.
7. Юрчук О. «Рекреації» – «Московіада» – «Перверзія»: блазень у пошуках ідентичності. Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. Зб. наукових праць. Вип. 19. Київ: Ін-т літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України, 2014. С. 196–202.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10. ПРОВІДНІ МОТИВИ ЛІРИКИ ОКСАНИ ЗАБУЖКО (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ДРУГА СПРОБА»)

Теоретичні питання

1. Поезія Оксани Забужко як спроба філософського заглиблення в основи людського буття
2. Мотиви абсурдності буття, мотиви свободи (синтез філософської і громадянської лірики)
3. Мотиви творчості і митця, мотиви смерті (філософська лірика)
4. Мотиви кохання (інтимна лірика)

Практичні завдання

1. Проаналізувати образи і мотиви однієї з поезій (за вибором студента).
2. Дайте характеристику образів ліричної героїні циклу віршів «Світ без любові».

Література

1. Андріяшик О. Оксана Забужко: «Пишу для таких, як сама». *Літературна Україна*. 2010. 6 трав. С. 7.
2. Анісімова Н. П. Історія як «мистецтво грати в шахи» в ліриці Оксани Забужко [Електронний ресурс]. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. Запоріжжя, 2014. № 2. С. 6–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_fi_2014_2_3.
3. Біберова Г. Месниця? Зрадниця? Феміністка? Міф про Клітемнестру в поезії Оксани Забужко. *Слово і час*. 2006. № 6. С. 53–63.
4. Забужко О. Друга спроба: вибране ; [передм. Л. Ушкалова]. Київ : Факт, 2005. 320 с.
5. Зборовська Н. Жіноче письмо на порубіжжі віків. *Слово і час*. 2004. № 2. С. 32–38.
6. Лавринович Л. Б. Вивчення поетичної творчості О. Забужко у вищій школі [Електронний ресурс]. *Проблеми педагогічних технологій* : зб. наук. пр. Луцьк, 2010. Вип. 1. С. 155–160. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/7669>
7. Мірошніченко Т. Мотиви лірики Оксани Забужко у постмодерному літературному просторі. URL: <http://centrumpl.in.ua/forum/19-86-1>.
8. Москвич Ю. Образ міста в поезії О. Забужко. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. 2013. № 2(1). С. 51–57. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vluf_2013_2\(1\)__11.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vluf_2013_2(1)__11.pdf)
9. Пашник О. Трансцендентність як основа буття в ліриці О. Забужко [Електронний ресурс]. URL: <http://web.znu.edu.ua/99/l-article.php?item=41>.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 11. ПОЕЗІЯ ІВАНА АНДРУСЯКА

Теоретичні питання

1. Творча біографія Івана Андрусяка. «Нова дегенерація» у творчості митця слова
2. «Дегенераційний» період поетичної творчості (збірки «Депресивний синдром» (1992), «Отруєння голосом» (1996))
3. Особливості імперативного періоду творчості (збірки «Шарга» (1999), «Повернення в Галапагос» (2001)
4. Визначальні риси умиротвореного періоду творчості (збірки «Сад перелітний» (2001), «Дерева і води» (2002)

Практичні завдання

1. Які два вектори простежуються в поетичній творчості Івана Андрусяка 90-х років? Доведіть свою думку.
2. Скласти тлумачний словник символів збірки поезій «Депресивний синдром».
3. Проаналізувати провідні мотиви і образи однієї з поезій із збірки «Сад перелітний» (за вибором студента).

Література

1. Андрусяк І. Нова дегенерація. Івано-Франківськ : Перевал, 1992. 102 с.
2. Андрусяк І. Отруєння голосом : тексти. Київ : Смолоскип, 1996. 164 с.
2. Андрусяк І. Часниковий сік : зб. поезій. Київ : Факт, 2005. 128 с. (Зона Овідія).
3. Бойчук І. Двовекторність поетичної творчості Івана Андрусяка (на основі поетичної збірки «Депресивний синдром»). *Studia methodologica*. Вип. 26. Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. С.112–115. URL: http://shron.chtyvo.org.ua/Studia_methodologica/N26.pdf/.
4. Борисюк І. Пам'ять місця в ліриці Івана Андрусяка. Літературний процес : методологія, імена, тенденції. 2016. № 7. С. 151–154. URL: file:///C:/Users/PC/Downloads/Admin,+Borysiuk_Iryna_LP_7_2016.pdf.
5. Логвиненко Ю. Підстави для абсурду і втеча від абсурду: ранній український постмодернізм крізь оптику біблійної міфології. *Слово і час*. 2008. № 6. С. 57–61.
6. Сварич Н. Лірика Івана Андрусяка: еволюція художнього стилю. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15, т. 8. С. 171–176. URL: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
7. Сварич Н. Символіка художніх образів у поетичному контексті ранньої лірики Івана Андрусяка. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Філологічні науки. 2014. Вип. 4. С. 149-152. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvmduf_2014_4.14_32.pdf.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 12-13. РОМАН «СОЛОДКА ДАРУСЯ» МАРІЇ МАТІОС

Теоретичні питання

1. Роман «Солодка Даруся» – філософський і психологічний художній аналіз руйнації підвалин буття української нації.
2. Особливості жанру твору. Епічно-драматична організація тексту. Співвідношення сюжету і фабули. Сюжетно-подієвий каркас твору. Сюжетний час і місце розгортання подій.
3. Проблеми роману: а) загальнолюдські; б) філософські; в) політичні (держава і народ); г) соціальні; д) морально-етичні.
4. Образ Солодкої Дарусі. Трагедія Дарусі – трагедія України.
5. Символічні образи твору – ключі до прочитання глибинних пластів роману (тройка ружа, Михайлове чудо, колісниця, засохла ружа тощо).
6. Аналіз позасюжетних елементів роману: описи, ліричні відступи, монологи, діалоги. Мова твору.
7. Марія Матіос про свою «Солодку Дарусю». Оцінні судження критиків і літературознавців про «Солодку Дарусю». Місце роману у творчості письменниці та літературному процесі.

Практичні завдання

1. У чому своєрідність композиції роману?
2. Що рятує Дарусю від болю? Обґрунтуйте свою відповідь.
3. Прокоментувати уривок роману, який засвідчує безпорадність жителів Черемошного перед сваволею радянської влади: «І в один момент Михайлові відкрилося, що в його селі поволі ставало так тихо, як у Черемошнім по той бік ріки, хоча мерців у селі не побільшало, і тиф людей не косив; як і раніше, люди робили весілля, храми і хрестини, але набутки стали якісь укорочені і пригнічені, а село – сумне і малоговорке, як переплакана жінка у півроку після чоловікової смерті» (1, с 121).
4. Напишіть твір-мініатюру «Кольори у житті Дарусі».

Література

1. Адамовська Н. Поетика композиції роману Марії Матіос «Солодка Даруся». URL: <http://romanchuk.org.ua/?p=462>.
2. Борисенко Н. Жанрові особливості роману «Солодка Даруся» М. *Проблеми сучасного літературознавства*. 2015. Вип. 20. С. 207–215. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prsl_2015_20_20.
3. Лілік О. «Творчість – це суцільна мрія про безмежність людини»: екзистенціальна парадигма Марії Матіос. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 2. С.11–17.
4. Павлишин Г. Дискурс прози М. Матіос: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол.наук : спец. 10.01.01 «Українська література». Чернівці, 2012. 20 с.
5. Привалова С. П. Вивчення роману Марії Матіос «Солодка Даруся». *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2018. № 3 (137). С. 227–234.
6. Сипливець С. «Історія, яка ніколи не припиняє їхати колесами по людях...»: До вивчення твору Марії Матіос «Солодка Даруся». *Українська література в загальноосвітній школі*. 2007. №3. С.12–14.

7. Червак Б. Символіка часу в творах Марії Матіос. *Слово і час*. 2000. № 4. С. 52–53.
8. Якубовська М. Міфологія буття українства у прозі Марії Матіос: (Літературний портрет Марії Матіос). *Якубовська М. У дзеркалі слова : есеї про сучасну українську літературу*. Львів : Каменяр, 2005. С. 153–168.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 14. ГУЦУЛЬСЬКА МІФОПОЕТИКА В НОВЕЛІСТИЦІ ВАСИЛЯ ПОРТЯКА

Теоретичні питання

1. Багатогранність творчого обдарування Василя Портяка
2. Особливості моделювання художнього світу в новелістиці Василя Портяка
3. Концепція краси людської душі в новелах «У неділю рано» і «Хованець»
4. Нівелювання етнічних стереотипів крізь призму дитячого світобачення в новелах «Перед косовицею» і «Гуцульський рік»
5. Гімн кохання в новелах «Цвіте ясний» й «У снігах»

Практичні завдання

1. Які риси стефаниківського типу новелістики можна простежити в новелах Василя Портяка?
2. У чому полягає специфіка прийому монтажу в новелах письменника?
3. Проаналізуйте дитячі образи в новелах «Перед косовицею» і «Гуцульський рік». У чому своєрідність їх змалювання?
4. У чому полягає художня своєрідність новели «Гуцульський рік»?
5. З якою метою автор у своїх новелах використовує прийом замовчування?

Література

1. Гудзенко В. Жанрові дифузії малої прози Василя Портяка. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/188/1/Gydzenko.pdf>.
2. Гудзенко В. Експресіоністичні первини В. Стефаника у творчості В. Портяка. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. Вип. 21 : Літературознавство, мовознавство, фольклористика. Київ, 2010. С. 4–6.
3. Гудзенко В. Особливості моделювання художнього світу в новелістиці В.Портяка URL: http://philolog.univ.kiev.ua/library/zagal/Literaturoznavchi_studii_2010_26/14_9_153.pdf.
4. Гудзенко В. Проблема деградації особистості та її художнє втілення в новелістиці Василя Портяка. URL: http://philolog.univ.kiev.ua/library/zagal/Literaturoznavchi_studii_2011_33/11_9_123.pdf.
5. Портяк В. Новели. Київ: Брама-V, 2007. 160 с.
6. Харчук Р. Письменник з іншого світу. *Дивослово*. 2010. № 3. 55–58.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 15-16. РОМАН «СТОЛІТТЯ ЯКОВА» ВОЛОДИМИРА ЛИСА

Теоретичні питання

1. Творча біографія Володимира Лиса
2. Роман «Століття Якова». Творча історія роману.
3. Сюжетно-композиційна організація. Часові площини дії. Село Загорени.
4. Образ Якова. Дитяче кохання Якова, викрадення коханої, служба у Війську Польському, кохання до польської шляхтянки, війна з німцями, полон і знову війна, велика і особиста трагічна українсько-польська різанина, драматичні повоєнні події.
5. Жіночі образи. Образ Зосі.
6. Особливості західнополіського діалекту. Місце роману в літературному процесі доби.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте епіграфи до роману: «Що таке життя ваше? Пара, яка з'являється на хвилику, а потім зникає» (Соборне послання апостола Якова, 4, 14); «Чуєш, як грає цвіркун?.. Слухає небо крізь ніч серце комахи» (невідомий японський поет XVIII ст.).
2. Який художній принцип лежить в основі композиційної організації роману?
3. Зробіть візитівку образу Якова.
4. Визначте філософські проблеми роману. Проаналізуйте одну із них.

Література

1. Клименко О. Кілька слів про «Століття Якова» Володимира Лиса. URL : <http://litakcent.com/2010/10/29/dvi-recenziji-na-bestseller-volodymyra-lysa/>.
2. Кривопишина А. Поетика жанру сучасного історичного роману (на матеріалі романів Василя Шкляра «Чорний Ворон» і Володимира Лиса «Століття Якова»). URL: http://priansak-center.com/publications/Sphere_2013_V_4.pdf.
3. Крупка Л. Художній простір другої світової війни у творчості Володимира Лиса. *Львівський філологічний часопис*. 2020. № 7. С. 50–55. URL: http://philologyjournal.lviv.ua/archives/7_2020/8.pdf.
4. Лис В. «Місія сучасного українського письменника – добре писати, а там – як відгукнеться...». URL: www.philolog.univ.kiev.ua/event/2011/lys.pdf.
5. Лис В. Століття Якова / передм. О. Забужко; внутр. оформл. Т. Коровіної. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. 240 с.
6. Поліщук Я. Епос провінції (трилогія про Загоряни Володимира Лиса). *Гібридна топографія. Місця і не-місця пам'яті в сучасній українській літературі*. Чернівці : Книги – XXI, 2018. С. 33–59.
7. Поліщук Я. Пан і бранець часу. *Поліщук Я. Ревізії пам'яті*. Літературна критика. Луцьк : Твердиня, 2011. С.87–96.

8. Процик І.В. «Століття Якова» В. Лиса: спроба прочитання. *Вісник Запоріжського національного університету. Філологічні науки*. 2014. № 3. С. 146-150.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 17-18. РОМАН «ЧЕРВОНИЙ» АНДРІЯ КОКОТЮХИ

Теоретичні питання

1. Андрій Кокотюха – провідний представник сучасної масової літератури
2. Творча історія роману «Червоний». Проблематика твору
3. Жанрова специфіка і сюжетно-композиційна організація роману
4. Образ Данила Червоного. Образи оповідачів
5. Літературне життя роману в сучасному культурному просторі України

Практичні завдання

1. Проаналізувати жанрові модифікації роману.
2. Зробити цитатний план характеристики Данила Червоного
3. Прокоментуйте слова Данила Червоного: «Чому всякий, хто сюди, на нашу українську землю, приходить, не дає волю, а лише замінює іржавий колючий дріт на новенький?»

Література

1. Карасьов М. Червоний і чорне. Про роман Андрія Кокотюхи «Червоний». *Літературна газета*. 2013. №22 (106), 1 листопада. С.5.
2. Кокотюха А. «Червоний» не просто роман – це громадянська позиція.
URL: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/2012/11/121129_book_2012_interview_kokotyuha_ek.shtml.
3. Кокотюха А. «Нині в тренді махновці, петлюрівці, УПА»: інтерв'ю Г. Чоп. URL: <http://www.pohlyad.com/zhyttya/n/5310>.
4. Липинська О. Швидко читати, але довго думати: про роман Андрія Кокотюхи «Червоний» [Електронний ресурс]. 2012.
URL: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2012/12/121214_book_2012_reader_s_review_kokotuha_dt.
5. Пухонська О. Я. «Війна після війни», або Волинь у літературній версії пам'яті (за романами А. Кокотюхи «Червоний» та «Чорний ліс»). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2017. Вип. 65. С. 71–74.
URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/7666/1/16.pdf>.
6. Ромас Л. М. Персоносфера роману А. Кокотюхи «Червоний». *Питання літературознавства*. 2017. Вип. 96. С. 152–173.

САМОСТІЙНА РОБОТА НАПИСАННЯ ЕСЕ

Есе – це невеликий прозовий твір довільної композиції, в якому автор вільно висловлює свої думки, враження, аргументи та оцінки з певної теми, не претендуючи на вичерпний аналіз. Це жанр, що знаходиться на перетині художньої, публіцистичної та наукової (популяризаторської) творчості, розвиває критичне мислення та дозволяє розкрити особистість автора. Класична структура включає вступ, основну частину (теза + аргументи) та висновок.

Ключові характеристики есе:

- **Індивідуальність:** Акцент на особистій позиції, оригінальності думки та стилі автора.
- **Вільна композиція:** Структура не є жорсткою, хоча класична (вступ-основна частина-висновок) є поширеною.
- **Невичерпність:** Тема розглядається частково, не вимагаючи повного висвітлення, як у науковій статті.
- **Довільний стиль:** Поєднує елементи художнього та науково-популярного письма, може бути образним та парадоксальним.

Структура есе:

1. **Вступ:** Зацікавлює читача, вводить в тему, містить головну ідею (тезу), яку автор буде розкривати.
2. **Основна частина:** Розвиває тезу, містить аргументи (факти, приклади, міркування), що підтверджують позицію автора. Зазвичай містить кілька абзаців, кожен з яких починається з нової тези та її обґрунтування.
3. **Висновок:** Підсумовує викладене, резюмує головну думку автора.

Написання есе:

- Сформулюйте чітку тезу – головне твердження.
- Підбирайте вагомі аргументи (2-3 на тезу).
- Використовуйте логічні зв'язки між абзацами.
- Дотримуйтеся стислості та образності.
- Завершуйте роботу глибоким висновком, а не просто повторенням вступу.

Тематика есеїстичних робіт

1. Проблема національної ідентичності у відкритій лекції Ліни Костенко «Гуманітарна аура, або Дефект головного дзеркала»
2. Журналістська діяльність Василя Симоненка: засудження соціальної несправедливості
3. Своєрідність документального кіно Миколи Вінграновського
4. Жанрові особливості есеїстики Івана Драча
5. Проблематика публіцистичних нотатків «З таборового зошита» Василя Стуса
6. Проблемно-тематичні домінанти циклу публіцистичних статей «Ментальність орди» Євгена Гуцала
7. Політична журналістика Василя Шкляра: проблема державності та боротьби за рідну мову

8. Історія та містифікація в збірці есеїв «Дезорієнтація на місцевості» Юрія Андруховича
9. Культурологічні рефлексії у книзі «Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика» Оксани Забужко
10. Історія та культура у книзі подорожніх нарисів «Сентиментальні мандрівки Галичиною» Галини Пагутяк
11. Володимир Лис як журналіст: етнорегіональні особливості публіцистичних статей
12. Своєрідність журналістської діяльності Світлани Поваляєвої

ВІРШІ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАПАМ'ЯТЬ **Ліна Костенко «Життя іде і все без коректур»**

Життя іде і все без коректур.
І час летить, не стишує галопу.
Давно нема маркізи Помпадур,
і ми живем уже після потопу.

Не знаю я, що буде після нас,
в які природа убереться шати.
Єдиний, хто не втомлюється, – час.
А ми живі, нам треба поспішати.

Зробити щось, лишити по собі,
а ми, нічого, – пройдемо, як тіні,
щоб тільки неба очі голубі
цю землю завжди бачили в цвітінні.

Щоб ці ліси не вимерли, як тур,
щоб ці слова не вичахли, як руди.
Життя іде і все без коректур,
і як напишеш, так уже і буде.

Але не бійся прикрого рядка.
Прозрінь не бійся, бо вони як ліки.
Не бійся правди, хоч яка гірка,
не бійся смутків, хоч вони як ріки.

Людині бійся душу ошукать,
бо в цьому схибиш – то уже навіки.

Микола Вінграновський «У синьому небі я висіяв ліс»

У синьому небі я висіяв ліс,
У синьому небі, любов моя люба,
Я висіяв ліс із дубів і беріз,

У синьому небі з берези і дуба.
У синьому морі я висіяв сні,
У синьому морі на синьому глеї
Я висіяв сні із твоєї весни,
У синьому морі з весни із твоєї.
Той ліс зашумить, і ті сні ізійдуть,
І являть тебе вони в небі і в морі,
У синьому небі, у синьому морі...
Тебе вони являть і так і замруть.
Дубовий мій костур, вечірня хода,
І ти біля мене, і птиці, і стебла,
В дорозі і небо над нами із тебе,
І море із тебе... дорога тверда.

Василь Симоненко «Лебеді материнства»

Мріють крилами з туману лебеді рожеві,
Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві.

Заглядає в шибу казка сивими очима,
Материнська добра ласка в неї за плечима.

Ой біжи, біжи, досадо, не вертай до хати.
Не пушу тебе колиску синову гойдати.

Припливайте до колиски, лебеді, як мрії,
Опустіться, тихі зорі, синові під вії.

Темряву тривожили криками півні,
Танцювали лебеді в хаті на стіні.

Лопотіли крилами і рожевим пір'ям,
Лоскотали марево золотим сузір'ям.

Виростеш ти, сину, вирушиш в дорогу,
Виростуть з тобою приспані тривоги.

У хмільні смеркання мавки чорноброві
Ждатимуть твоєї ніжності й любові.

Будуть тебе кликати у сади зелені
Хлопців чорночубих диво-наречені.

Можеш вибирати друзів і дружину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.

Можна вибрати друга і по духу брата,
Та не можна рідну матір вибирати.

За тобою завше будуть мандрувати
Очі материнські і білява хата.
І якщо впадеш ти на чужому полі,
Прийдуть з України верби і тополі,

Стануть над тобою, листям затріпочуть,
Тугою прощання душу залоскочуть.

Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину

Іван Драч «Етюд про хліб»

Яйце розіб'є, білком помаже,
На дерев'яну лопату – та в піч,
І тріскотітиме іскрами сажі –
Мініатюрна зоряна ніч.
На хмелі замішаний, видме груди,
Зарум'янілий, круглий на вид.
Скоринка засмалена жаром буде,
Аж розіграється апетит.
В підсохлому тісті кленова лопата
Вийме з черені, де пікся в теплі, –
І зачарується білена хата
З сонця пахучого на столі.

Василь Стус «На колимським морозі калина»

На колимським морозі калина
зацвітає рудими слізьми.
Неосяжна осонцена днина,
і собором дзвінким Україна
написалась на мурах тюрми.

Безгоміння, безлюддя довкола,
тільки сонце і простір, і сніг.
І котилося куль-покотьюлом
моє серце в ведмежий барліг.

І зголілі модрини кричали,
тонко олень писався в імлі,
і зійшлися кінці і начала
на оцій чужинецькій землі.

Оксана Забужко «Прощання між зірок»

А просто – жоден інший: я – це я.
Я теж умру. І карі не уникну.
І смисл, моїм означений ім'ям,
Як жовтий порошок, витрусять за вікна
З моїх речей, паперів і кімнат
(Розкиданих і так – на півпланети!)...
Лиш, може, десь мій неназваний брат
У котрусь ніч спросоння схлипне: «Де ти?..»
І цього – досить. Так: пилковий слід
На пальцях, що торкнуться старе свічадо,
І світлий свист – мов нарти крешуть лід –
Ще довго буде в просторі звучати,
І, захлинувшись тайною, дитя
Закине ввись лице, од зрячих сліз студене...
І цього – досить: справдилось життя.
А далі – розбирайтеся без мене.

Сергій Жадан «Коли вона повернулась»

Коли вона повернулась, ближче вже до зими,
всі свої літні речі вимінявши на квиток,
в теплих її кишенях ховались портові дими,
а кров мала колір висушених
трояндових пелюсток.

І я гортав її книги в перці, кориці й вині,
і слухав собі неухважно, як вона залива,
і як виростають у темряві, зріючи на глибині,
чорний камінь вугілля,
зелена рослина трава.

І сонце повільно скочувалось під тиском своєї ваги,
і вона розсипала борошно, мов дзвінкий порошок,
і чекала кожного вечора коли вже підуть сніги,
але сніг, на відміну від неї,
так тоді й не пішов.

Мар'яна Савка «Малюнки на камені»

Малюнки на камені. Перші листки осінні:
Прогулянка містом, якого давно немає.
Нас двоє у світі. Скрипуче соло трамвая.
І очі примружені, карі і світло-сині.

Малюнки на камені. Ящірки срібна спинка.
Люблю тебе ніжно і якось позачасово.

Вітри розсипають волосся. Все зафіксовано
На фото: твій профіль, листя летить неспинно.
Малюнки на камені. Сонце в долоні тепле.
Це згублене місто застелено пелюстками.
Нас двоє на світі. І пальці мої стискають
Пружні і холодні міцні жоржинові стебла.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Роман у віршах «Маруся Чурай» Ліни Костенко. Образ Марусі Чурай. Інші образи твору.
2. Роман у віршах «Маруся Чурай» Ліни Костенко. Фольклорно-історична основа, літературні прототексти твору
3. Роман у віршах «Маруся Чурай» Ліни Костенко. Широкий спектр проблем. Зображення історичного й духовного буття України крізь трагічну історію нещасливого кохання
4. Роман у віршах «Маруся Чурай» Ліни Костенко. Сюжетно-композиційна структура, сюжетні лінії роману, їх визначальна роль у композиції твору, логіка їх розвитку.
5. Василь Симоненко. Гідність людини як поетичний маніфест шістдесятників («Ти знаєш, що ти людина»).
6. 2. Антитоталітарні мотиви поезії Василя Симоненка («Найогидніші очі порожні», «На цвинтарі розстріляних ілюзій», «Де зараз ви, кати мого народу?», «Монархи»). Образ України у творчості митця («Україні», «Задивляюсь у твої зіниці», «Лебеді материнства»).
7. 3. Любовна лірика Василя Симоненка («Вона прийшла», «Суперники», «Море радості», «Я дивлюся в твої перелякані очі», «Закохана»).
8. Екзистенціальна проблематика лірики Василя Стуса, мотив смерті, світової скорботи, самоти, проблема вибору, «трагічного стоїцизму» («У цьому полі, синьому, як льон», «Як добре те, що смерті не боюсь я», «Присмеркові сутінки опали», «Мені зоря сіяла нині вранці», «Крізь сотні сумнівів я йду до тебе», «Господи, гніву пречистого» та ін.).
9. Історіософські візії Василя Стуса. Текстуальний аналіз поезії «За літописом Самовидця», «Трени М.Г. Чернишевського», «Сто років, як сконала Січ», «На колимським морозі калина», «О землі втрачена явився», «Наснилося, з розлуки навірзлося».
10. Поезія Івана Драча. Аналіз віршів «Балада про соняшника», «Етюд про хліб».
11. Григор Тютюнник. Неореалістична поетизація високих людських почуттів, душевного багатства людини («Зав'язь», «Холодна м'ята», «Кізенька»), поетизація добра, альтруїзму, героїзму в звичайному житті, вірного кохання («Три зозулі з поклоном»).
12. Григор Тютюнник. Психологізм у розгортанні сюжету і внутрішнього світу героїв («Три плачі за Степаном», «Смерть кавалера»).
13. Григор Тютюнник. Змалювання драматизму людини в антигуманному світі, неореалістичне викриття міщанства, української меншовартості, бездуховності людей, міщанської психології («Оддавали Катрю», «Син приїхав»).
14. Григор Тютюнник. Тема міграції сільського населення до міста («М'який», «Син приїхав»).
15. Роман «Чорний ворон» Василя Шкляра – одна з найдраматичніших і найбільш замовчуваних сторінок української історії, боротьба українських

повстанців проти окупаційної влади у 1920-х роках. Історична та художня правда роману.

16. Роман «Чорний ворон» Василя Шкляра. Жанр художньо-документального роману. Особливості композиції. Любовна сюжетна лінія.

17. Роман «Чорний ворон» Василя Шкляра. Постать отамана Чорного Ворона. Образи побратимів Чорного Ворона. Герої-вовкулаки, містична аура, мотив двійництва.

18. Роман «Чорний ворон» Василя Шкляра. Жіночі образи.

19. Ярослав Стельмах. Егоїстично-меркантильного ставлення до життя і людей (драма «Привіт, синичко»).

20. Ярослав Стельмах. Проблеми вітчизняної освіти в драмі «Драма у вчительській»

21. Проблематика роману «Рекреації» Юрія Андруховича

22. Роман «Рекреації» Юрія Андруховича. Жанрово-композиційні особливості. Хронотоп.

23. Роман «Рекреації» Юрія Андруховича. Образи персонажів.

24. Поезія Оксани Забужко. Мотиви абсурдності буття, мотиви свободи (синтез філософської і громадянської лірики)

25. Поезія Оксани Забужко. Мотиви творчості і митця, мотиви смерті (філософська лірика)

26. Поезія Оксани Забужко. Мотиви кохання (інтимна лірика). Аналіз поезії Оксани Забужко (за вибором студента).

27. Роман «Солодка Даруся» Марії Матіос – філософський і психологічний художній аналіз руйнації підвалин буття української нації.

28. Роман «Солодка Даруся» Марії Матіос. Проблематика роману.

29. Роман «Солодка Даруся» Марії Матіос. Образ Солодкої Дарусі. Трагедія Дарусі – трагедія України.

30. Роман «Солодка Даруся» Марії Матіос. Символічні образи твору – ключі до прочитання глибинних пластів роману (тройка ружа, Михайлове чудо, колісниця, засохла ружа тощо).

31. Роман «Століття Якова» Володимира Лиса. Творча історія роману. Жанр твору

32. Роман «Століття Якова» Володимира Лиса. Сюжетно-композиційна організація. Часові площини дії. Село Загорени.

33. Роман «Століття Якова» Володимира Лиса. Образ Якова.

34. Роман «Століття Якова» Володимира Лиса. Жіночі образи. Образ Зосі.

35. Трагіфарс «Самогубство самотності» Неди Нежданої. Жанр. Композиція. Образи.

36. Українська поезія початку ХХІ століття. Аналіз одного із віршів (за вибором студента).

37. Іван Андрусяк. Періодизація творчості. (збірки «Депресивний синдром» (1992), «Отруєння голосом» (1996), «Повернення в Галапагос» (2001), «Дерева і води» (2002) та ін.) Аналіз поезії (за вибором студента).

38. Андрій Кокотюха. Роман «Червоний». Образ Данила Червоного. Образи оповідачів.
39. Дев'ятдесятники. Літературний гурт «Червона Фіра». Поетична творчість Сергія Жадана 90-х років: мотиви та образи (збірки «Генерал Юда» (1995), «Цитатник» (1995), «Пепсі» (1998)). Аналіз поезії Сергія Жадана (за вибором студента).
40. Василь Портяк. Нівелювання етнічних стереотипів крізь призму дитячого світобачення в новелах «Перед косовицею» і «Гуцульський рік»
41. Шістдесятництво як соціокультурний феномен. Світоглядні та художні постулати покоління.
42. Шістдесятництво як соціокультурний феномен. Представники. Аналіз поезії Василя Симоненка (за вибором студента).
43. Тематичне багатство драматургії Ярослава Стельмаха. Аналіз монодрами «Синій автомобіль».
44. Особливості літературного процесу кінця XX – початку XXI століття.
45. Постмодернізм в українській літературі. Ключові ознаки.
46. Літературні угруповання кінця XX – початку XXI століття («ЛуГоСад», «Західний вітер», «Пропала грамота», творча асоціація «500» та ін.). Естетична платформа «бубабістів».
47. Олександр Жовна. Психологізм художньої прози. Ідейно-художній аналіз оповідання «Маленьке життя».
48. Василь Герасим'юк. Карпати й гуцули в поетичній творчості (збірки «Смереки» (1982), «Потоки» (1986) та ін.). Аналіз поезії Василя Герасим'юка (за вибором студента).
49. Андрій Кокотюха. Роман «Червоний». Проблематика твору.
50. Андрій Кокотюха. Роман «Червоний». Жанрова специфіка і сюжетно-композиційна організація роману.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка за шкалами ЄКТС, стобаловою, розширеною	Критерії оцінювання	Рівень досягнень здобувача
А 90-100 балів ВІДМІННО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на поглибленому рівні; комплексом знань та вмінь, який характеризується системністю. Застосування знань здійснюється на основі самостійного цілеутворення, побудови власних програм діяльності. Здобувач проявляє нешаблонність мислення у виборі і використанні елементів комплексу знань, здатний самостійно і творчо використовувати набуті уміння відповідно до варіативних ситуацій навчання. Здобувач спроможний самостійно формулювати узагальнення та висновки, нові задачі, розв'язувати нестандартні задачі, ситуації. Навчально-пізнавальна активність обумовлена пізнавальними інтересами, мотивами саморозвитку і професійного становлення. Здобувач проявляє інтерес до актуальних проблем відповідного освітнього компонента, може під керівництвом викладача вибрати предмет наукового дослідження, проводити самостійну науково-дослідну роботу.	ВІСОКИЙ
В 80-89 балів ДУЖЕ ДОБРЕ	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на поглибленому рівні. Здобувач володіє комплексом знань та вмінь, який є частково-впорядкованим. У процесі застосування знань студент спроможний вибрати необхідний елемент комплексу знань та вмінь. Застосування знань та вмінь здійснюється як у стандартних ситуаціях, так і при незначних варіаціях умов на основі використання загальних рекомендацій. Відбувається перенесення сформованих умінь або їх комплексів на розв'язування незнайомих задач, ситуацій. Навчально-пізнавальна активність стимулюється пізнавальними інтересами, продукт діяльності оцінюється як професійно значущий.	

С 75-79 балів ДОБРЕ	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на підвищеному рівні, може усвідомлено застосовувати знання та вміння для висвітлення суті питання. Комплекс знань частково-структурований. Знання застосовуються переважно у знайомих ситуаціях. Здобувач усвідомлює особливості навчальних задач, ситуацій тощо. Пошук способів їх розв'язання здійснюється за зразком. Здобувач спроможний аргументувати застосування певної методичної дії у ході розв'язування задач, ситуацій тощо. Навчально-пізнавальна активність стимулюється мотивами професійного становлення і пізнавальними інтересами.	ДОСТАТНІЙ
Д 60-74 балів ЗАДОВІЛЬН О	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на середньому рівні, може проілюструвати власними прикладами відповідь на питання, частково усвідомлює специфіку навчальних та прикладних задач, ситуацій тощо, має знання про способи розв'язування типових задач, ситуацій тощо. Однак процес самостійного розв'язування задач, ситуацій тощо потребує опори на зразок. Навчально-пізнавальна активність здобувача є ситуативно-евристичною. Домінують мотиви обов'язку та особистого успіху. Використання засобів саморозвитку та самопізнання відбувається не усвідомлено.	ЗАДОВІЛЬНИЙ
Е 50-59 балів ДОСТАТНЬО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компоненту на середньому рівні. Має уявлення про специфіку навчальних та прикладних задач, ситуацій тощо. Виконання дій при роз'ясненні задач, ситуацій частково усвідомлюється, здійснюється частково правильно.	НИЗЬКИЙ
Fx 35-49 балів НЕЗАДОВІЛ ЬНО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на елементарному рівні, має уявлення про зміст основних розділів. Виконання окремих дій відбувається не усвідомлено, однак переважно правильно, навчально-пізнавальна активність мотивується ситуативно-прагматичним інтересом.	НЕЗАДОВІЛЬНИЙ

Ф 0-34 балів НЕПРИЙНЯТ О	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на елементарному рівні, має уявлення про зміст окремих розділів. Виконання окремих методичних дій відбувається несвідомо, у більшості неправильно, навчально-пізнавальна активність проявляється лише у ситуаціях зовнішнього примусу.	
---	--	--

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ УСНОЇ ВІДПОВІДІ НА ПРАКТИЧНОМУ ЗАНЯТТЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЛІТЕРАТУРНИЙ СТИЛЬ»

Критерії оцінювання з навчальної дисципліни «Літературний стиль» базуються на 3-бальній шкалі і враховують знання текстів, здатність до аналізу, розуміння літературного та культурно-історичного процесу та аргументацію власної думки. Основний акцент робиться на критичному мисленні, вмінні інтерпретувати твори.

Основні критерії оцінювання:

- **Знання програмового матеріалу:** володіння змістом творів, біографіями авторів, основними літературознавчими поняттями.
- **Аналітичні навички:** уміння аналізувати художній текст (тема, ідея, проблема, жанр, композиція, образи, художні засоби).
- **Літературний контекст:** розуміння історико-літературного процесу, епохи, напрямів та стилів.
- **Власна інтерпретація:** здатність аргументовано висловлювати власну точку зору на твір та позицію автора.
- **Мовлення та культура:** виразність мовлення, логічність, дотримання мовних норм.
- **Письмові роботи:** якість написання есе, реферативних робіт (структура, аргументація, джерела).

Шкали оцінювання:

- **3 бали:** глибокі, ґрунтовні знання, креативний підхід, самостійний аналіз, бездоганна аргументація.
- **2 бали:** міцні знання, значні аналітичні здібності, але можливі несуттєві помилки.
- **1 бал:** володіння матеріалом на рівні відтворення, репродуктивне знання, слабка аргументація.
- **0 балів:** фрагментарні знання, значні помилки, нерозуміння основ матеріалу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Глушко О. К. Художня публіцистика: європейські традиції і сучасність. Київ : Арістей, 2010. 192 с.
2. Історія української літератури у 12 томах. Т. 12. Література після 1991 року. Ред. Роксана Харчук. Київ: ВД «Наукова думка», 2024. 1008 с.
3. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – початок XXI ст.: підручник: у 10 т. Київ: ВЦ «Академія», 2015. Т.4: У сподіваннях і трагічних зламах. 576 с.
4. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – початок XXI ст. : підручник: у 10 т. Київ: ВЦ «Академія», 2017. Т.5: У сподіваннях і трагічних зламах. 544 с.
5. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст. : підручник : у 10 т. Т.7: Випробування репресіями та війною. Київ: ВЦ «Академія», 2020. 528 с.
6. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст. : підручник : у 10 т. Т.8: Еміграційні колізії письменства. Київ: ВЦ «Академія», 2021. 592 с.
7. Михед О., Михед П. Зрозуміти українську літературу. Львів: Вид-во Старого Лева, 2024. 384 с.
8. Павлюк І. Історії емоцій: Про тексти та життєтексти сучасних літераторів. Львів, Світ, 2021. 352 с.
9. Сучасні літературні енциклопедії: світовий досвід. Колективна монографія / за ред. Галини Сиваченко. Київ : НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2024. 416 с.

Додаткова

1. Агеєва В. Марсіани на Хрещатику. Літературний Київ початку XX століття. Київ: Віхола, 2023. 408 с.
2. Аністратенко А. Альтернативна історія як метажанр української і зарубіжної прози: компаративна генологія і поетика. Монографія. Чернівці: БДМУ, 2020. 548 с.
3. «Бу-Ба-Бу» (Юрій Андрухович, Олександр Ірванець, Віктор Неборак) : вибрані твори : поезія, проза, есеїстика / [Автор. проекту, упоряд., бібліограф відомості та прим. Василя Ґабора]. Львів : ЛА «Піраміда», 2007. 392 с.
4. Віннічук А., Крупка В. Образ жінки в детективній прозі Ірен Роздобудько (на матеріалі романів «Пастка для жар-птиці» («Мерці») та «Останній діамант міледі»). Філологічний часопис. 20025. Вип. 2 (26). С. 130–134.
5. Вісімдесятники. Антологія нової української поезії / Упор. І.Римарука. Передм. М.Рябчука. Едмонтон: Вид-во Канад. ін.-ту українських студій, 1990. 205 с.
6. Галета О. Нова словесність: українська література в антропологічній перспективі. Вид-во Українського католицького університету, 2023. 248 с.
7. Генералюк Л. Претексти інтермедіальності: вербальновізуальний формат. Київ: Інтерсервіс, 2024. 556 с.

8. Зелененька І.А., Крупка В.П. Інтелектуальна поезія Лю Шахе та Ігоря Павлюка : від Піднебесної до гіперборей. *Тенденції китайської літератури та творчість Мо Яня* : колективна монографія / упор. І.З. Павлюк. Одеса : Видавничий Дім «Гельветика», 2021. С.124-149.
9. Кузнецов Ю.Б. Від художнього психологізму до художнього психоаналізу. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 544 с.
10. Крупка В. Василь Стус і його реципієнт. *Вінницький край*. 2023. №1 (74). С. 118–122.
11. Крупка В., Віннічук А. Міжмистецька поліфонія книги поезій «Барокове» Володимира Тимчука: проблема інтерпретації ліричного героя. *Мистецтво в культурі сучасності : теорія та практика навчання*. 2024. № 4. С. 32–37.
12. Крупка В., Віннічук А. Особливості художнього часу в оповіданні «Абонентська скринька» Вікторії Гранецької. *Волинь філологічна: текст і контекст*. Вип. 35. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2023. С. 335–343.
13. Крупка В. До питання про концепти поетичної творчості Володимира Забаштанського. *Українська література : історичний досвід і перспективи*. 2024. № 3. С. 87–100.
14. Крупка В. П. Мотиви дороги у книзі поезії «Гніздо висоти» Михайла Жайворона. *Українська література : історичний досвід і перспективи*. 2023. №2. С. 54–63.
15. Крупка В.П. Художній світ Володимира Забаштанського: монографія. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. 228 с.
16. Мокрик Р. Бунт проти імперії. Українські шістдесятники. Київ: А-БАБА-ГА-ЛА-МА-Га, 2023. 416 с.
17. Незалежність у полум'ї війни: українська література спротиву : колективна монографія / за наук. ред. Миколи Жулинського. Київ : НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2024. 460 с.
18. Семків Р. Пригоди української літератури (від романтизму до постмодернізму). Київ: Темпора, 2023.
19. Теоретичні аспекти дослідження. Магія у літературі фентезі: Дефініції, маніфестації, функції. Колективна монографія Центру з Дослідження Літератури Фентезі при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України / Ред. Рязанцева Т. М., Канчура Є. О., Київ, 2024. 310 с.
20. Krupka V. P., Vinnichuk A.P., Sorokolita-Susha O. S. The existential motif of loneliness in the poetry of Igor Rymaruk. *Advances in Domestic and Foreign Philological Science* (October 29–30, 2025. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. P. 24–27.
21. Zelenenka I., Vinnichuk A., Krupka V., Tkachenko V., Iaruchy V. Ecological and Aesthetic Potential of Works about Chornobyl: Technogenic Disaster as a Literary Problem. *Interdisciplinary Literary Studies*. Pennsylvania (USA): The Pennsylvania State University Press, 2024. № 26 (2). S. 237–259.
22. Zelenenka I., Vinnichuk A., Krupka V., Tkachenko V., Iaruchy V. Ecological and Aesthetic Potential of Works about Chornobyl: Technogenic Disaster

as a Literary Problem. *Interdisciplinary Literary Studies*. Pennsylvania (USA): The Pennsylvania State University Press, 2024. № 26 (2). P. 237–259.

СЛОВНИК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ

А

Алегорія (гр. інакомовлення) – спосіб двопланового художнього зображення, що ґрунтується на приховуванні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами, які викликають відповідні асоціації з характерними ознаками приховуваного. Алегоричні образи найяскравіші у літературних байках і сатиричних творах. На алегорії ґрунтуються притчі, апологи, параболи, які здавна використовувалися у релігійних проповідях, полемічних творах, релігійній драмі. На відміну від символу, який буває багатозначним, алегорія однозначно виражає суть явища чи предмета. Тому народні казки про тварин не мають алегоричного змісту, бо в них відсутня двоплановість зображення, персонажі мають характерні від природи риси (хитрість лисиці, хижацтво вовка, вайлуватість ведмедя). Вони тільки моделюють поведінку, взаємини людей (дружба, гостини, спільна праця тощо). Зовсім інше – літературні казки чи сучасні «хімерно-міфологічні», «хімерно-притчеві» твори: в них авторами свідомо закладена двоплановість.

Алюзія (від лат. Allusio – жарт, натяк) – одна зі стилістичних фігур у художній літературі, в ораторській та розмовній мові. Художньо-стилістичний прийом, натяк, відсилання до певного літературного твору, сюжету чи образу, а також історичної події з розрахунку на ерудицію читача, покликаною розгадати закодований зміст. Подеколи вживається як особливий різновид алегорії, пов'язаної з фактами дійсності.

Анафора (гр. піднесення) – єдинопочаток; повторення на початку віршових рядків звукосполучень, слів, напіввіршів, фраз тощо. Найчастіше анафора зустрічається саме у віршових текстах, рідше – в прозаїчних. Нерідко анафоричний повтор може витримуватися протягом усього віршового твору, зазвичай невеликого за обсягом. Прозаїчна анафора зв'язує звичайно початки суміжних речень. Дуже рідко анафоричний повтор пов'язує не суміжні, а розведені в тексті мовні одиниці, наприклад, початки розділів повісті. Прозаїчна анафора найчастіше підсилює та емоційно увиразнює зміст того, про що розповідається, хоча може виконувати й композиційну функцію.

Антитеза (грец. протиставлення) – стилістична фігура в художній літературі та в ораторському мистецтві, яка утворюється зіставленням слів або словосполучень, протилежних за своїм змістом. Антитеза часто зустрічається в прислів'ях та приказках, афоризмах: «Ситий голодного не розуміє». Антитеза використовується для характеристики предметів, часто іронічної або сатиричної. В основі антитези часто лежать антоніми. Антитеза вживається в ліриці, художній публіцистиці, поширена як ораторський прийом.

Б

Байка (давньорус. баять, баяти, тобто говорити, розповідати) - невеликий, частіше віршований алегоричний твір повчально-гумористичного або сатиричного характеру. Життя людини в ньому відображається в образах тварин, рослин чи речей або ж зводиться до умовних стосунків. Фабула байки завжди стисла, дія розвивається швидко. Іноді цьому сприяє діалогічна будова твору. Пишуться байки переважно так званим вільним віршем. Важливе місце в композиції твору посідає мораль, тобто головний висновок байки, який подається наприкінці її, рідше – на початку. Відомими авторами байок є Езоп, Бабрій, Федр, Флавій Авіан, Жан Лафонтен, Іван Крилов. Нову літературну байку в Україні започаткував Григорій Сковорода. Розквіт жанру в українській літературі пов'язують із іменем Леоніда Глібова, до байки також зверталися Іван Франко, Борис Грінченко.

Балада (від фр. ballar – танцювати) – первісно так називалася танцювально-хорова пісня середньовічної поезії Західної Європи з чіткою строфічною організацією. Балада виникла у XII столітті в народному мистецтві Провансу. Пізніше – це невеликий фабульний твір, в основі якого лежить певна незвичайна пригода. Тому баладу часто називали маленькою поемою: «балада так належить до поеми, як оповідання до роману» (Г. Шенгелі). Тепер балада – це епічний жанр казкового, фантастичного чи легендарного змісту. Балади поділяються на: історичні, міфологічні, ліричні, трагедійні, розбійницькі, сімейно-побутові. Головні ознаки народної балади: віршований, ліро-епічний твір невеликого обсягу; зосередження уваги на моральних проблемах; напружений сюжет; легендність та фантастичність; драматична, часто несподівана розв'язка; присутність оповідача; використання діалогів і повторів. Балада присутня в доробках Данте Аліг'єрі, Ф. Війона, Дж. Макферсона, Р. Бернса, С. Колріджа, Ф. Шіллера, А. Міцкевича, В. Жуковського. В українській поезії балада, виявляючи свою жанрову спорідненість з думою та романсом, поширювалася у доробку Петра Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського, раннього Тараса Шевченка, сягаючи другої половини 19 століття (Ю. Федькович, Б. Грінченко та ін.).

Бароко – (від порт. barroco ісп. barruceso та фр. baroque – перлина неправильної форми) – стиль синтетичного характеру початку 16 – кінця 18 ст., який охопив всі сфери духовної культури – архітектуру, літературу, образотворче і прикладне мистецтво, музику, театр. Це був універсальний стиль, особливості якого закономірно і глибоко виявилися в багатьох ланках духовного життя суспільства. Хронологічно бароко слідує за Ренесансом, за ним слідує Класицизм. Основні риси стилю бароко – парадність, урочистість, пишність, динамічність. Термін «бароко» перейшов до літературознавства з мистецтвознавства через загальну схожість у стилях образотворчих мистецтв і літератури тієї доби. Вважають, що першим термін «бароко» щодо літератури використав Фрідріх Ніцше. Цей художній напрям був спільним для переважної більшості європейських літератур. Для бароко як стилю, породженого перехідною добою, характерним є руйнування людиноцентричних уявлень доби Відродження, домінування божественного начала в його художній системі. У бароковому мистецтві відчувається болісне переживання особистої самотності,

«покинутості» людини в поєднанні з постійним пошуком «втраченого раю». У цих пошуках митці бароко постійно коливаються між аскетизмом і гедонізмом, небом і землею, Богом і дияволом. Для літератури бароко характерне прагнення до різноманіття, підсумовування знань про світ, всеохоплюваність, енциклопедизм, який іноді обертається хаотичністю та колекціюванням сміховин, намаганням дослідити буття в його контрастах (дух та плоть, морок та світло, тимчасове та вічне). Етика бароко тяжіє до символіки ночі, теми тліну і марноти, життя-сну. Характерними ознаками цього напрямку були також відродження античної культури і спроба поєднання її з християнською релігією. Бароківі традиції знайшли подальший розвиток у європейських літературах XIX-XX ст. Серед найвизначніших письменників європейського бароко – іспанський драматург П. Кальдерон та поет дон Луїс де Гонгора-і-Арготе, італійські поети Маріно і Тассо, англійський поет Д. Донн, французький романіст О. д'Юрфе та поет В. Вуатюр. Серед визначних представників українського бароко: І. Вишенський, М. Смотрицький, І. Галятович, Л. Баранович, Д. Туптало та інші. Бароківий стиль був характерним для віршів Григорія Сковороди.

В

Верлібр (від фр. *Vers* – вірш і *libre* – вільний) – вірш з неримованим ненаголошеним рядком, перехідне явище між поезією і прозою. У верлібрі спостерігаються певні ритмічні періоди, або такти, що мають переважно змістове завершення. Верлібр характеризується насамперед неперіодичними повтореннями різних компонентів – складів, стоп, наголосів, слів, груп слів, фраз. Ритмічність вільного вірша може підкреслюватися й римою, однак можна побачити й багато творів цього типу, де рядки не римуються. У художній літературі верлібр поширився у добу середньовіччя, а пізніше – у німецькій (Г. Гейне) та бельгійській (Е. Верхарн) поезії й творчості французьких символістів (П. Верлен, А. Рембо, Ш. Бодлер, С. Малларме та ін.). В українській літературі, що мала потужну верліброву основу в фольклорі, верлібр почав розвиватися наприкінці XIX століття (І. Франко, Леся Українка), активізувався у XX столітті (М. Семенко, М. Рильський, В. Поліщук, В. Стус, Г. Шкुरупій та ін.).

«Вічний образ» – літературний образ, який за глибиною художнього узагальнення виходить за межі конкретних творів та зображеної в них історичної доби, містить у собі невичерпні можливості філософського осмислення буття. Вічні образи набувають загального значення і зберігають художню цінність до нашого часу, втілюючи у собі певні риси людського характеру. Класичними прикладами вічного образу в європейській літературі вважаються образи Прометея, Гамлета, Дон Жуана, Фауста і т. п., які виникли на конкретному історичному підґрунті й сконцентрували у собі вічні пошуки людиною своєї першосутності, свого призначення. Українська література також має свої вічні образи, які порушують корінні проблеми людського буття: образи Бояна, Ярославни, Байди, козака Голоти та ін.

Г

Гекзаметр (гр. шестимірник) – античний віршовий розмір, шестистопний дактиль з останньою усіченою стопою. За легендою, гекзаметр був винайдений у стародавніх Дельфах, і спочатку його використовували в релігійних гімнах, а потім уже застосовували як високу форму вірша у поетичних творах героїчного характеру. Гекзаметр застосовується у багатьох жанрах античної поезії (епос, ідилія, гімн, сатира, послання), а в сполучі з іншими розмірами (пентаметр) – в елегіях та епіграмах; до нього зверталися Гомер, Вергілій, Теокрит. У поезії нового часу до гекзаметра як розміру, що передає величне та поважне враження, звертався Й. В. Гете, Генрі Лонгфелло та інші. В українській поезії гекзаметр спостерігається в доробку Лесі Українки, М. Рильського, П. Тичини, М. Вінграновського.

Гротеск (від фр. grotesque – химерний, незвичайний; італ. Grotta – печера, грот) – вид художньої типізації, коли свідомо порушується життєва правдоподібність, карикатурно перетворюються реальні співвідношення, фантастичне поєднується з реальним, трагічне – з комічним; вид художньої образності, для якого характерними є: фантастична основа, тяжіння до особливих, незвичайних, ексцентричних, спотворених форм (звідси зв'язок із карикатурою й огидним); поєднання в одному предметі або явищі несумісних, різко контрастних якостей (комічного з трагічним, реального з фантастичним, піднесено-поетичного з грубо натуралістичним); заперечення усталених художніх і літературних норм (звідси зв'язок з пародією, травестією, бурлеском); стильова неоднорідність (поєднання мови поетичної з вульгарною, високого стилю з низьким і т.п.). Термін походить від знайдених на межі XV-XVI ст. Рафаелем Санті у римських підземних гротах химерних настінних малюнків з поєднанням рослинних і тваринних форм. Гротеск використовувався ще в міфології та античній літературі (Аристофан, Плавт). На ньому ґрунтуються твори Ф. Рабле, Дж. Свіфта, Е.-Т.-А. Гофмана. Дуже поширеним гротеск стає у XX ст., особливо у творах модерного спрямування: Ф. Кафка, І. Еренбург, Б. Брехт, В. Гомбрович, С. Мрожек, Ю. Клен.

Гумор – художній прийом у творах літератури або мистецтва, заснований на зображенні чого-небудь (життєвих явищ, людських характерів тощо) у комічному вигляді, а також твір літератури, або мистецтва, що використовує цей прийом. Поняття гумор вживається і в широкому розумінні – як взагалі сміх і почуття смішного. Існують різні форми гумору: іронія, оксюморон, або гра слів, пародія, сатира, сарказм, анекдот, жарт, каламбур і так далі. Особливим видом гумору є так званий «чорний» гумор. Визнаними майстрами гумору у різних його формах є М. Сервантес, Д. Свіфт, М. Гоголь, І. Котляревський, І. Нечуй-Левицький, І. Карпенко-Карий, Остап Вишня, М. Куліш та ін.

Д

Драма – літературний рід, що зображує дійсність безпосередньо через висловлювання та дію самих персонажів; а також п'єса соціального чи побутового характеру з гострим конфліктом, який розвивається у постійній напрузі. Генетично драма пов'язана із народними обрядовими діями. Її зародження можна помітити в драматургії античності (Евріпід). Проте частина літературознавців вважає, що драма як окремий жанр виникла лише у XVIII столітті. Існують два жанрові типи драми: «арістотелівська» або «закрита» драма, і «неарістотелівська», або «відкрита». Перша з них розкриває характери персонажів через їхні вчинки. «Закритій» драмі притаманна фабульна будова з необхідними при цьому атрибутами – зав'язкою, розвитком дії, кульмінацією та розв'язкою. У цьому типі драми зберігається хронологія подій і вчинків героїв на відносно обмеженому просторі. Генетичні витoki такої драми криються у творчості античних письменників (Евріпід, Софокл). Свого піку вона досягла в добу класицизму (Корнель, Расін), не зникла в епоху Просвітництва (Шіллер, Лессінг), розвивалась у літературі XIX століття (Гюго, Байрон, І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, І. Карпенко-Карий, І. Франко). Існує вона й у сучасній драматургії. В основу так званої «відкритої» драми покладено синтетичне художнє мислення, коли до драматичного роду активно проникають епічні чи ліричні елементи, створюючи враження міжродової дифузії. Якщо в даному жанровому типі домінують епічні елементи, то драма називається епічною. Притаманними їй елементами можуть бути умовність, інтелектуалізація змісту, активне втручання письменника в дію. Епічна драма яскраво представлена у творчості Б. Брехта, Н. Хікмета, М. Куліша, І. Кочерги.

В українській літературі драма з'являється на початку XIX ст. (І. Котляревський), розвивається у творчості Т. Шевченка, Панаса Мирного, М. Старицького, М. Кропивницького, І. Карпенко-Карого, І. Франка, Б. Грінченка, Лесі Українки, В. Винниченка, М. Куліша, О. Коломійця, Л. Хоролець, О. Корнієнка.

Е

Езопова мова – замаскований спосіб думок з натяками, недомовками (інакомовлення, алюзії, іронії, алегорії) задля уникнення цензурних чи будь-яких інших заборон, переслідувань. Термін «езопова мова» запровадив М. Салтиков-Шедрін у 70-х XIX ст. за ім'ям давньогрецького байкаря Езопа (VI-V ст. до н.е.). Найчастіше цей прийом використовувався байкарями, проте і інші митці нерідко застосовували його у своїй творчості: Федр, Ж. Лафонтен, Г. Сковорода, І. Крилов, Л. Глібов, П. Гулак-Артемівський, Л. Боровиковський, Є. Гребінка. Езоповою мовою послуговувалися Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, М. Куліш, Остап Вишня, М. Гірник, В. Симоненко та ін.

Епітет (гр. прикладка, прізвисько, додаток) – визначення при слові, що впливає на його виразність, допомагає йому набути нового значення або смислового відтінку, підкреслює характерну рису, визначальну якість певного предмета або явища, збагачує мову новим емоційним сенсом, додає до тексту певної мальовничості, насиченості. Епітет належить до найуживаніших

поетичних прийомів (тропів). Як епітет переважно вживаються прикметники, можуть бути й інші частини мови, зокрема, іменник. Крім оригінальних епітетів, винайдених автором, у художніх творах з'являються і постійні епітети літературного або фольклорного походження. Як правило, у ролі епітетів виступають слова, вжиті в переносному значенні. Епітети поділяються на групи: характерологічні, або пояснювальні (підкреслюють найхарактернішу ознаку того предмета, про який ідеться); посилювальні (не просто виділяють характерну рису предмета, а ще й посилюють її); прикрашальні (надають словам поетичного колориту, переводять їх тим самим з розряду слів звичайної прозаїчної мови в ряд поетичний). За ознакою вживаності епітети можуть бути поділені на постійні та контекстуально-авторські.

Епіфора (гр. перенесення, повторення) – стилістична фігура, протилежна анафорі, яка вживається для увиразнення художнього мовлення: повторення однакових слів, звукових сполучень, словосполучень наприкінці віршових рядків, строф у великих поетичних творах (зокрема, в романі у віршах), фраз – у прозі чи драмі. Інколи епіфора, як і анафора, може поширюватися на весь віршовий твір. Епіфора буває лексичною (повторення в кінці відрізка мовлення одного і того ж слова); граматичною (повторення форми слова); семантичною (повторення синонімічного слова). Лексична епіфора вживається порівняно рідко. Граматична епіфора у віршах утворює просту риму (зокрема в ліриці народів Сходу), а лексична – рідкісну «тавтологічну риму» (повторення у кінці віршованого рядка у визначеному порядку одного і того ж слова чи кількох однакових слів, які замінюють собою рими і тим самим визначають строфічну будову вірша).

Епос (від грец. *epos* – слово, оповідання) – різновид літературного (поряд з лірикою і драмою) роду, що оповідає про події, які ніби відбувалися у минулому насправді і згадуються оповідачем. Епос охоплює буття в його пластичній об'ємності, просторово-часовій довжині і подійовій насиченості (сюжетність). Виникає у фольклорі (казка, епопея, історико-героїчні пісні, билина). До 18 століття епос був головним жанром літератури. Сюжети запозичаються переважно із сучасності, образи індивідуалізуються, мова відбиває різко диференційовану багатомовну суспільну свідомість, форма прозаїчна. Стародавні жанри епосу – повість, оповідання, новела. Прагнучи до повного відображення життя, епічні твори тяжіють до об'єднання в цикли. Види епосу: епопея, поема, роман, великий епос, ліро-епічна проза.

I

Ідея художнього твору (гр. першообраз) – емоційно-інтелектуальна, пафосна спрямованість художнього твору, яка приблизно може бути охарактеризована як провідна думка, ядро задуму автора. Ідея органічно пов'язана з темою, адже містить у собі оцінки зображених у творі людей, стосунків між ними, щось схвалює, підносить, а щось викриває, осуджує. Художня ідея як узагальнена, емоційна, образна думка лежить в основі змісту твору, взагалі об'єднує всі його компоненти. Суть ідеї насамперед залежить від

того, на що автор звертає увагу, як осмислену логіку розвитку життя. Створюючи свій художній світ, письменник виділяє, підкреслює, посилює певні сторони поведінки людей, особливості їхнього внутрішнього світу.

Індивідуальний стиль письменника – ідейно-художня своєрідність творчості письменника, риси його творчої індивідуальності, зумовлені життєвим досвідом, світоглядом, загальною культурою, характером, уподобаннями, орієнтацією на певні літературні напрями; неповторні особливості того чи іншого письменника. Звуженим трактуванням є індивідуальний стиль як певний набір мовно-стилістичних прийомів, однак своєрідність твору чи творчості одного митця не визначається лише мовленнєвими особливостями. Стиль письменника – це його улюблені теми і проблеми, найбільш відповідні жанри, найчастіше вживані засоби побудови творів, своєрідне ліплення образів і розкриття характерів персонажів, власна творча манера, образне мислення, свій «почерк» і неповторні інтонації, свій підхід до використання досвіду попередників і сучасників, своєрідне використання скарбів загальнонародної мови тощо.

Інтер'єр (від фр. Interieur – внутрішній) – вид опису, змалювання внутрішніх приміщень та предметів, які в них знаходяться і безпосередньо оточують персонажів твору. Інтер'єр конкретизує місце подій, допомагає окреслити соціальне становище персонажа, його духовні запити, смаки, професію, вдачу, психологічний стан тощо. Інтер'єр сприяє глибшій характеристиці персонажів, часто має важливе ідейно-композиційне значення.

Інтертекстуальність (від лат. Inter – між, поміж текстуальність) – загальна властивість текстів, яка полягає в наявності між ними зв'язків, завдяки яким тексти (або їх частини) можуть у той чи інший спосіб, відкрито чи завуальовано посилатись один на одного. Полягає у відтворенні в літературному творі конкретних літературних явищ інших творів, більш ранніх, через цитування, алюзії, ремінісценції, пародіювання та ін.; у явному наслідуванні чужих стильових властивостей і норм (окремих письменників, літературних шкіл і напрямків) – тут мають місце всі різновиди стилізації. Інтертекстуальність особливо притаманна літературі постмодернізму. У своєму ширшому розумінні вона охоплює не лише художні тексти, а й літературно-критичні, театральні вистави, музичні твори, твори образотворчого та кіномистецтва.

Іронія (гр. удаване незнання) – художній троп, який виражає глузливо-критичне ставлення митця до предмета зображення. Іронія – це насмішка, що має зовні благопристойну форму. Осмислення іронії як естетичної категорії, як ідейно-емоційної оцінки явищ дійсності сягає античності, зокрема філософії Сократа. У творах XVII-XVIII століття розвивається її особлива форма – самоіронія, самонасмішка. Романтичну іронію розробили німецькі романтики (Ф. Шлегель, А. Мюллер), в Україні розвивалася концепція заперечної іронії (І. Котляревський, А. Метлинський, М. Костомаров). Особлива заслуга в осмисленні іронії в художній практиці належать Тарасу Шевченку. Наприкінці XIX – на початку XX ст. виникли концепції епічної іронії (Т. Манн, Б. Брехт), які відображають діалектичну складність стосунків митця зі світом; в українській

літературі ХХ ст. їх розвинули М. Хвильовий, В. Еллан (Блакитний), Остап Вишня, М. Куліш, П. Загребельний, Є. Дудар, О. Чорногуз, Ю. Андрухович.

Історичний роман – роман, побудований на історичному сюжеті, відтворює у художній формі якусь епоху, певний період історії. У романтичному історичному романі історична правда поєднується з правдою художньою, історичний факт – з художнім вимислом, справжні історичні особи – з особами вигаданими, вимисел уміщений в межі зображуваної епохи. Історичний роман започаткували твори про Александра Македонського, Троянську війну з 1 ст. н. е., а також французькі псевдоісторичні романи 17 ст. Перший справжній історичний роман створив В. Скотт, котрий зумів поєднати історичний факт з художнім вимислом, користуючись при цьому як романтичними, так і реалістичними способами зображення. Цей тип дістав назву «вальтерскоттівський», справив великий вплив на розвиток історичного роману в європейських літературах. В епоху романтизму історичний роман став одним із найбільш поширених літературних жанрів, що було викликано глибоким зацікавленням історією. Для реалістичного історичного роману ХІХ – ХХ ст. вірність історичній правді не виключає звернення до злободенних проблем сучасності. У світовій зарубіжній літературі до історії зверталися П.Меріме, В. Гюго, О. Дюма, Г. Флобер, Г. Сенкевич та ін. В українській літературі зразками історичного роману вважаються твори П. Куліша, А. Чайковського, З. Тулуб, П. Панча, П. Загребельного, С. Скляренка, Ю. Мушкетика, І. Білика та ін. Для сучасного історичного роману характерне зближення з іншими різновидами роману – пригодницьким, сенсаційним, психологічним тощо.

К

Казка – твір усного походження, один із основних жанрів народної творчості, в основі якого захоплююча розповідь про незвичайні вигадані події. За своєю тематикою вони поділяються на: казки про тварин; фантастичні; чарівні; побутові. Сюжет казки складається з багатьох епізодів з драматичним розвитком подій і щасливим закінченням. Характерною рисою казки є традиційність структури і композиційних елементів – зачинів, кінцівок, контрастне групування добрих і злих героїв, наявність мети, випробування головного героя і його перемога. Різновидом жанру казки є літературна казка, що привертала до себе увагу видатних письменників О. де Бальзака, Ч. Дікенса, О. Вайльда, Р. Кіплінга, А. де Сент-Екзюпері. Найкращі літературні казки належать перу Г.-К. Андерсена, братам Грімм, В. Грауфу, Ш. Перро, А. Ліндгрена, А. Мілна, Д. Толкіна. Долучилися до цього жанру й українські письменники: передусім Марко Вовчок, І. Франко, Панас Мирний, М. Коцюбинський. В літературі ХХ століття до цього жанру зверталися А. Дімаров, Н. Забіла, О. Іваненко, В. Симоненко та ін.

Класицизм – напрям у європейській літературі та мистецтві, який уперше заявив про себе в італійській культурі ХVІ ст., а найбільшого розквіту досяг у Франції у ХVІІ ст. Для класицизму характерна орієнтація на античну літературу, яка проголошувалася ідеальною, класичною, гідною наслідування. Визначальні

риси класицизму: раціоналізм (прагнення будувати художні твори на засадах розуму, ігнорування особистих почуттів); наслідування зразків античного мистецтва; нормативність, встановлення вічних та непорушних правил і законів (для драматургії – це закон «трьох єдностей» (дії, часу й місця); обов'язкове дотримання канонічних правил написання творів (зображення героя тільки при виконанні державного обов'язку, різкий поділ дійових осіб на позитивних та негативних, суворе дотримання пропорційності всіх частин твору, стрункість композиції тощо); у галузі мови класицизм ставив вимоги ясності та чистоти, ідеалом була мова афористична, понятійна, яка відповідала б засадам теорії трьох стилів; аристократизм, орієнтування на вимоги, смаки вищої суспільної верстви; встановлення ієрархії жанрів, серед яких найважливішими вважалися античні; поділ жанрів на «серйозні», «високі» (трагедія, епопея, роман, елегія, ідилія) та «низькі», «розважальні» (травестійна поема, комедія, байка, епіграма). Практиками класицизму були насамперед французькі письменники: поет Франсуа де Малерб, драматурги П'єр Корнель, Жан Расін, Жан-Батист Мольєр, романістка М. де Лафайєт, письменники-афористи Франсуа де Ларошфуко, Ж. де Лабрюєр, байкар Жан Лафонтен, пізніше – просвітителі Вольтер, Жан-Жак Руссо та інші. Шедевром українського класицизму є героїко-комічна поема Івана Котляревського «Енеїда».

Класичний реалізм – напрям у художній літературі, який має такі риси: історизм (усвідомлення неповторності певної історичної епохи, зображення особистості на фоні руху історії); соціальний аналіз, який часто проводився через показ взаємодії типових особистостей з типовими обставинами; «саморозвиток» характерів, самостійний рух дії, автономне існування образів; показ світу як непростого, але єдності, як протирічної цілісності. Поняття «класичний реалізм» з'явилося у першій половині XIX ст. щодо мистецтва й естетики, які використовували кращі надбання естетики попередніх епох. У 10-20 рр. 19 ст. реалізм почав визрівати у надрах романтизму, а у 30-40 рр. він вже існував як певний напрямок. Величезний здобуток напряму – інтерес до внутрішнього світу особистості, що зумовлює психологізм художньої творчості. Батьком класичного реалізму вважають «фізіологічний нарис», який був широко розповсюджений наприкінці 18 – на початку 19 ст.: брали яку-небудь подію, яка відбулася у реальному житті (частіше за все це був якийсь кримінальний злочин) і інтерпретували її у моральному дусі. Іншим джерелом розвитку класичного реалізму став соціальний роман, який визрів у надрах романтичного мистецтва (В. Гюго, Жорж Санд) і увібрав у себе багато досягнень В. Скотта. Реалісти XIX ст. об'єктом зображення вважали людину та її внутрішній світ, який досить глибоко досліджували. Відомими представниками класичного реалізму були О. де Бальзак, Стендаль у Франції; Ч. Діккенс, У. Текерей, Ш. Бронте в Англії; Т. Шевченко в Україні.

Комедія (грецьк. komodia, від komos – весела процесія і ode – пісня) – драматичний твір, у якому засобами гумору та сатири розвінчуються негативні суспільні та побутові явища, розкривається смішне в навколишній дійсності чи людині. Комедія як жанр зародилася в Стародавній Греції (Аристофан). Пафос комічності виникає тоді, коли автор свідомо занижує свої дійові особи до

певного середнього рівня, що існує в суспільному житті. Не маючи належних позитивних якостей, дійові особи комедійних творів, однак, претендують на певну значущість у родині, середовищі друзів тощо, їм притаманне ілюзорне бачення дійсності, вони завжди прагнуть розв'язати свої проблеми способами, які не підходять у даному випадку, оскільки вступають у протиріччя з об'єктивними законами суспільного розвитку. Популярним був жанр комедії у творчості: М. де Сервантеса, Л. де Веги, Кальдерона де ла Барки, В. Шекспіра. Найвищого розквіту в добу класицизму комедія досягла в творчості Ж.-Б. Мольєра, в епоху Просвітництва – П.Бомарше. Кращими зразками комедії в українській літературі є твори І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, М. Старицького, І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, І. Франка, М. Куліша О. Коломійця, Я. Стельмаха та ін. У сучасній українській і світовій літературах комедія набула ряду нових жанрових модифікацій: трагікомедія, трагіфарс, комічна алегорія, комедія-притча.

Комічне в літературі (від гр. *komikos* – смішний) – категорія естетики, що характеризує той аспект естетичного освоєння світу, який супроводжується сміхом без співчуття, страху і пригнічення. У комічній ситуації людина інтуїтивно осягає невідповідність між неповноцінним, недосконалим змістом явища і його формою, яка претендує на повноцінність і значущість, між високою метою і негідними засобами її досягнення. Ті суспільні явища, які втрачають свою доцільність, необхідність, але претендують на історичне буття, вагомість, вартісність, прагнуть видати себе не тим, чим вони є насправді, стають об'єктом комічного висміювання в літературі.

Композиція (від лат. *componere* – складати, поєднувати) – побудова літературного твору, розташування та взаємозв'язок усіх його частин, образів, епізодів, сцен, порядок викладу подій, що створює цілісну картину і сприяє виявленню головної ідеї. Розрізняють зовнішні елементи композиції – поділ твору на частини і внутрішні – групування і розстановку персонажів. Іноді в значенні композиції вживається термін архітектоніка. Найпоширеніші види композиції: лінійна – події зображуються в хронологічній послідовності; ретроспективна – події, що відбулися раніше, зображуються пізніше; паралельна – дві події, що відбулися одночасно, зображуються як послідовні; монтаж – кілька подій, що відбуваються одночасно, зображуються по черзі. Особливості композиції визначаються літературним напрямом, традиціями фольклору, зумовлені родом, видом і жанром, особливостями таланту митця.

Контраст (фр. *contraste* – протилежність) – різко окреслена протилежність у чомусь: рисах характеру, властивостях предметів чи явищ; художній прийом, спосіб емоційного впливу на читача. Цей прийом був здавна відомий у фольклорі (казка «Правда і Кривда»), у мистецтві та в художній літературі. Контраст може бути між словами, образами, персонажами, композиційними елементами. За допомогою контрасту автор передає глибину й мінливість відчуттів, зміну настрою, увиразнює такі протилежності, як добро і зло, краса й потворність тощо.

Л

Лірика (гр. вірші, які виконувалися під супровід ліри) – один із трьох родів художньої літератури, в якому навколишня дійсність зображується шляхом передачі почуттів, настроїв, переживань, емоцій ліричного героя чи автора, а також певний віршовий твір або сукупність творів. Лірика бере початок у синкретичному мистецтві, де, крім розповіді і драматичного дійства, виявлялися почуття і переживання. Лірика – найсуб'єктивніший рід літератури. Діапазон лірики – широкий. Все, що хвилює, радує чи засмучує поета, може бути предметом ліричного переживання. Характерна особливість ліричного твору – лаконізм. Ліричні твори мають здебільшого віршову форму. Найпоширеніша форма ліричного твору – монолог, діалоги трапляються рідко. Основний засіб викладу – роздум. У ліричних творах часто використовуються описи (природи, речей, інтер'єру), вони є засобом розкриття внутрішнього світу людини. У деяких ліричних творах є розповіді про події – епічні елементи. Зустрічаються й драматичні елементи (діалоги). Отже, лірика використовує засоби інших родів літератури. Лірична поезія близька до музики, музика, як і лірика, виражає внутрішній світ людини. У ліричних творах нема розгорнутого сюжету, ситуації. У деяких ліричних творах є конфлікт між ліричним героєм і оточенням, він сповнює ліричний твір драматизмом. Виділяють такі жанри: Громадянська лірика – розкриває суспільно-національні питання і почуття; Інтимна лірика відображає переживання героя, пов'язані з особистим життям; Філософська лірика – осмислення змісту людського життя, проблеми добра і зла; Релігійна лірика – виражає релігійні почуття і переживання; Пейзажна лірика передає роздуми і переживання ліричного героя, викликані явищами природи; Сатирична лірика викриває суспільні або людські вади.

Ліричний герой – суб'єкт висловлювання в ліричному творі, свого роду персонаж лірики; образ, що виникає в уяві читача під враженням висловлених у творі почуттів, переживань, роздумів; умовне літературознавче поняття, яким позначається коло ліричних творів певного автора, форма втілення його осяянь, думок, переживань. Ліричний герой не обов'язково тотожний з автором. Між ними існує естетична єдність, певний естетичний ідеал, виражений у тексті віршованих творів. Через нього автор або передає власні почуття, або ж просто відображає переживання певної якості. Ліричний герой – поняття суб'єктивне, проте водночас концентрує в собі естетичний досвід певного покоління, нації, людства.

Літературна балада – невеликий ліро-епічний віршовий твір фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового змісту з драматичним сюжетом, який має автора. Літературна балада поєднує в собі ознаки ліричного та епічного творів. Як ліричному твору, їй притаманні строфічна будова, ритм, рима, емоційна образність, а як епічному – сюжет та дійові особи. Розвиток літературної балади пов'язаний із творчістю поетів-романтиків та їх попередників Гете і Шиллера. Уже у XVIII столітті баладу визначають як вірш, в якому розповідається про якусь незвичайну подію. Автор виступає тільки як оповідач, його власні почуття приховуються, авторська мова майже відсутня, вона тільки пояснює читачеві обставини дії. За своєю будовою

балада швидше нагадує драматичний, ніж ліричний твір, в ній обов'язкова драматична кульмінація, що часто співпадає з розв'язкою – несподіваним фіналом. Балади писали видатні поети Італії Данте й Петрарка. Улюбленою стала балада для поетів-сентименталістів і романтиків (Берне, Колридж, Гете, Шіллер, Гейне, Гюго, Жуковський, Міцкевич). В українській поезії балада, виявляючи свою жанрову спорідненість з думою та романсом, поширювалася у доробку П. Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського, І. Вагилевича, раннього Т. Шевченка та ін., сягаючи другої половини 19 століття (Ю. Федькович, Б. Грінченко та ін.)

Літературна казка – авторський художній твір, прозовий або віршовий, заснований або на фольклорних джерелах, або цілком оригінальний; твір переважно фантастичний, чародійний, у якому змальовуються неймовірні пригоди вигаданих або традиційних казкових героїв. Літературна казка здебільшого орієнтована на дітей. У ній неймовірне чудо відіграє роль сюжетотвірного фактора, служить вихідною основою характеристики персонажів. Фольклорний канон по-різному зберігається в літературній казці, що не робить цей жанр чимось винятковим, оскільки будь-який художній текст, і передусім прозовий, розвивається на основі змішаних явищ писемності і фольклорних джерел. Літературна казка включає в себе ознаки різноманітних жанрів, що в цілому притаманне літературі романтизму. Найвідоміші автори літературних казок: Ш. Перро, Г. Андерсен, В. Гауфф, Леся Українка, Н. Забіла, І. Франко, В. Сухомлинський, М. Підгірянка.

Літературний напрям – сукупність ідейно-художніх тенденцій, утілена у визначних творах, які з'явилися приблизно одночасно. Основні літературні напрями: бароко (XVII – XVIII ст.); класицизм (XVIII – початок XIX ст.); сентименталізм (друга половина XVIII – початок XIX ст.); романтизм (кінець XVIII – початок XIX ст.); реалізм (друга половина XIX ст.); модернізм (кінець XIX – XX ст.) – імпресіонізм, символізм, неоромантизм, імажинізм, футуризм, акмеїзм, експресіонізм, дадаїзм, сюрреалізм, екзистенціалізм тощо; постмодернізм (з 1980-х рр. XX ст.). Літературний напрям визначають такі важливі чинники: Світоглядний (ідейний і філософський) фундамент, який породжує певну концепцію дійсності, певний спосіб її пізнання, розуміння суспільно-історичних закономірностей, місце людини у суспільстві та Всесвіті; Поетика як система більш-менш нормативних правил, котрі виростили на філософським фундаменті того чи іншого літературного напрямку і безпосередньо пов'язані з літературною творчістю. Це – головний чинник літературного напрямку; Спільність мотивів, тем, ідей, образів, сюжетних схем, що переважають у певному літературному напрямку, є характерними для нього; Сукупність художніх засобів, регульованих поетикою літературного напрямку. Це певні стильові, композиційні особливості, певні жанрові форми, що переважають у даному літературному напрямку, є характерними для творчості його представників. Між національними різновидами літературного напрямку існує певний внутрішній зв'язок – у них проявляються закономірності світового літературного процесу.

Літературний процес – багатоманітне історико-мистецьке явище, яке характеризується змінами у стилях і напрямках художньої творчості, у виразально-зображувальній системі художніх засобів, у тематичній та жанровій своєрідності творів тощо; історичне існування, функціонування й розвиток літератури протягом як певної епохи, так і всієї історії нації, країни, світу. Термін виник на рубежі 20-30-х років XX ст. і почав широко використовуватися, починаючи з 60-х років. Саме ж поняття формувалося протягом XIX-XX ст. Обумовлюється літературний процес багатьма факторами мистецького і суспільного порядку, зокрема інтенсивністю літературного життя в тому чи іншому регіоні чи в певному культурному центрі країни. Елементами літературного процесу є художні методи, напрями, стилі, школи, типи творчості, жанри тощо. Літературний процес складається з літературних епох. Приблизна схема світового літературного процесу: Античність – Готика – Ренесанс – Бароко – Класицизм – Романтизм – Реалізм – Модернізм – Постмодернізм.

Літературна течія – сукупність ідейно-естетичних принципів і прийомів, спільних для письменників певного літературного угруповання. Літературні течії можуть входити до літературних напрямів. Наприклад, у романтизмі виокремлюють народно-фольклорну, гротесково-фантастичну, байронівську, вальтер-скоттівську літературну течію. Іноді терміни «літературний напрям» і «літературна течія» вживаються як синоніми, проте науковці вважають такий підхід неправомірним.

М

Магічний реалізм – реалізм, у якому органічно поєднуються елементи реального й фантастичного, побутового й міфічного, справжнього та вигаданого, таємного. Найповніше виявився в латиноамериканській літературі. У творах магічного реалізму раціонально-логічна картина світу химерно поєднується з алогічними, міфологічними формами її смислового виміру та інтерпретації. Витоки магічного реалізму простежують із 1949 р. Елементи магічного реалізму: Фантастичні елементи можуть бути внутрішньо не суперечливі, але вони ніколи не пояснюються; Герої приймають та не заперечують логіки магічних елементів; Численні деталі сенсорного сприйняття; Часто використовуються символи та образи; Емоції та сексуальність людини як соціальної сутності описуються дуже докладно; Викривлюється течія часу, так що він стає циклічним або вбачається відсутнім, колапс часу, коли сучасне повторює чи нагадує минуле; Причина та наслідок міняються місцями – наприклад, персонаж може страждати «до» трагічних подій; Широко використовуються фольклор і міфологія; Події передаються з альтернативних поглядів – голос оповідача перемикається з третьої на першу особу, часто трапляються переходи між топоглядами різних персонажів та внутрішнім монологом стосовно до загальних взаємин та спогадів; Минуле контрастує із сучасним, астральне – з фізичним, персонажі – один з одним; Ясний фінал твору дозволяє читачеві визначитися, що ж насправді відповідає до дійсного перебігу подій – фантастичне чи повсякденне. В традиціях магічного реалізму творили такі письменники як Ж. Амаду, Г. Гарсія Маркес,

А. Карпентьер, М. Астуриас, Ф. Кафка, М. Кундера, М. Павич, Ф. Рабле, А. Гофман, Е. По, М. Гоголь та ін. Простежується чимало рис магічного реалізму в українському химерному романі (О. Стороженко, М. Йогансен, О. Ільченко, В. Земляк та ін.)

«Мандрівний сюжет» – сюжети казок, байок, пісень, творів писемної літератури, які начебто переходять від народу до народу. Підставою для таких суджень є подібність основних мотивів у сюжетах з родинного, родового життя (бездітні сім'ї, битва героя з нечистими силами, зрада брата, коханої, коханого, шукання скарбів тощо), з історії взаємин вождів і маси, багатих і бідних, завойовників і завойованих тощо. Вони зустрічаються у міфах, казках, байках, анекдотах, піснях. Типологічна подібність між ними, встановлена за допомогою порівняльно-історичних зіставлень, пояснюється взаємовпливами культур і літератур в період активних міграційних процесів. Байкові сюжети відомі з часів античності, їх розробляли Езоп, Федр, Лафонтен, Є. Гребінка, Л. Глібов

Метафора – один із основних тропів: образний вислів, у якому ознаки одного предмета чи дії переносяться на інший за подібністю. Метафора, подібно до епітета та порівняння, ставить за мету конкретизувати уявлення про предмет шляхом вказівки на певну його ознаку, що висувається на перший план, але, на відміну від епітета й порівняння, метафора вказує на цю ознаку не в прямій формі, не безпосередньо її називаючи, а шляхом заміни її словом, що містить у собі дану ознаку. Тому метафору часто називають прихованим або скороченим (згорнутим) порівнянням. Естетичний ефект метафори побудований на певній загадковості предмета, про який ідеться, з чим, зокрема, пов'язане широке вживання метафор у жанрі загадки. Вважається, що першим метафору використав «батько красномовства», знаменитий афінський оратор Сократ, у Римі в широкий вжиток її вводить Цицерон. Функції метафори: найменування деяких предметів, які не мають власної назви; підсилення значення сказаного; засобу для досягнення естетичного враження. Виділяють чотири типи метафор, побудованих на: заміщенні живого живим; заміщенні живого неживим; заміщенні неживого неживим; заміщенні неживого живим. Даний тип метафори називається уособленням, або прозопопеею, або ще персоніфікацією. Найчастіше метафора виражається дієсловом та його формами або ж прикметником (метафоричний епітет), внаслідок чого, зокрема, метафора, виражена іменником, сприймається дещо свіжіше. Як і епітет та порівняння, метафора не лише конкретизує уявлення про предмет, а й виражає відповідне емоційне ставлення до нього.

Мотив (фр. motif, від лат. Moveo – рухаю) – найпростіша неподільна смислова одиниця у міфі чи в казці; в літературі нового часу – найпростіші одиниці розвитку сюжету: динамічні, які рухають фабулу, чи статичні, описові, але необхідні для сюжету. Комбінація кількох мотивів складає фабулу (сюжет). Значимість мотиву залежить не від власного значення, а від його ролі в художній конструкції. Мотиви рухають вчинками персонажів, збуджують їх переживання і роздуми, особливо тонко динамізують внутрішній світ ліричного героя. Тому в аналізі лірики терміни «тема» і «мотив» часто перехреснюються. Тоді з'являються відтінки мотиву (лейтмотив – провідний мотив, надмотив). Мотив виявляє

діалектику форми та змісту твору, забезпечує органічний зв'язок між ними. Мотив як семантична одиниця тісно пов'язаний з тематикою літературного твору, однак тема – набагато ширше поняття, а мотиви фактично реалізують тему через певні складові. Порівняно з темою, що є відносно постійною величиною, мотив є надзвичайно гнучкою в художньому смислі категорією, адже він здатен видозмінюватися, трансформуватись, поєднуватися з іншими мотивами твору. Мотив визначає сюжетні колізії, динамізує їх, зумовлює розвиток подій. Разом з тим мотив організовує не тільки сюжет, а й усю структуру художнього твору, поряд з іншими компонентами бере участь у створенні цілісної картини художнього світу.

Н

Національний колорит – сукупність ознак мистецького твору, які характеризують його приналежність до культури певного народу або зв'язок із нею, відтворюють специфічні національні особливості. Національний колорит сприяє створенню в уяві читача цілісного образу певної країни або нації. Відтворення національного колориту в літературному творі може відбуватися через змалювання характерних елементів побуту та вбрання, пейзажу, опис народних звичаїв і традицій, відтворення особливостей мови (говірки) та власних назв, використання творів чи образів фольклору тощо.

О

Ода (д.-гр. *ὠδή* (*oide*) – пісня, пов'язаного з *αἶδω* – співаю, *αὐδή* – мова, слова; голос) – жанр лірики, вірш, що виражає піднесені почуття, викликані важливими історичними подіями, діяльністю історичних осіб. Первісно – це пісня на будь-яку тему, що виконувалася в давній Греції хором під музичний супровід, пізніше – хвалебний вірш, який присвячено ушануванню важливих історичних подій або видатних осіб. Інколи ода прославляла величні природні явища. У стародавній Греції ода – хорова пісня. Оди, створені Піндаром (близько 544-518 до н. е.), прославляли переможців спортивних змагань. Оди Квінта Горация Флакка (65-8 до н. е.) уже звеличували імператора Августа, утверджували політичні й релігійно-етичні ідеї принципату. Характерна їх особливість – відмежування оди від музики, розширення жанрово-тематичних можливостей. Теоретик класицизму Нікола Буало (1636-1711) встановив суворі правила жанру оди: композиційно вона починається із заспіву, далі йде виклад «матерії благородної і важливої», куди входять і різні епізоди, і відступи, і так званий ліричний «безлад» («перескакування» поета з одного мотиву на інший), а завершується ода закінченням. Заперечуються «переноси» й бідні рими. Ода має наповнюватися міфологічними образами. Стиль її урочистий. Термін оди в російську лірику ввів В. Тредіаковський. В Україні оди були відомі ще в 16-17 ст. Згодом до жанру оди зверталися І. Котляревський, Г. Кошиць-Квітницький, П. Данилевський та ін. У цих творах помітна тенденція до оновлення лексики

оди, введення слів «низького стилю», бурлеску, гумористичних інтонацій. Риси громадянськості, урочистості, піднесеності властиві віршам Тараса Шевченка, І. Франка. До жанру оди звернулися М. Рильський, М. Бажан, П. Тичина, Є. Маланюк, Б. Демків та ін.

Оповідання – невеликий прозовий твір, сюжет якого ґрунтується на певному (рідко кількох) епізоді з життя одного персонажу (іноді кількох). Невеликі розміри оповідання вимагають нерозгалуженого, як правило, однолінійного, чіткого за побудовою сюжету. Характери показані здебільшого у сформованому вигляді. Описів мало, вони стислі, лаконічні. Важливу роль відіграє художня деталь (деталь побуту, психологічна деталь та ін.). Як самостійний жанр оповідання оформилось у 19 ст. Оповідання дуже близьке до новели – іноді її вважають різновидом оповідання. Відрізняється оповідання від новели виразнішою композицією, наявністю описів, роздумів, відступів; конфлікт в оповіданні не такий гострий, як у новелі. Розповідь в оповіданні часто ведеться від особи оповідача. Майстрами оповідного жанру виявили себе Р. Тагор, М. Твен, Марко Вовчок, І. Нечуй-Левицький, І. Франко, Б. Грінченко, А. Тесленко, В. Винниченко, М. Хвильовий, А. Головка, Г. Косинка, О. Гончар, Є. Гуцало, В. Дрозд, Ю. Мушкетик.

П

Пейзаж (фр. Paysage від раут – країна, місцевість) – образ живої і неживої (створеної людськими руками) природи у творі, що є змістовим і композиційним елементом, виконує зображувально-виражальні та емоційно-естетичні функції і підпорядкований ідейно-художньому задуму твору. Композиційно-художні функції пейзажу: зображувальна – часткове (те, що потрапляє в поле зору героя) змалювання місця і часу подій; виражальна – передача настрою, переживання героя, які позначаються на особливостях сприйняття ним природи. Багаті й емоційно-естетичні функції пейзажу: він може викликати у читача потрібний авторові настрій, увиразнювати його міркування, підсилювати ліричне звучання твору, підкреслювати драматизм подій. Пейзаж може бути як позасюжетним компонентом (представлений у творі поширено, детально (панорамний пейзаж), тобто як частина типових обставин), так і елементом подієвої частини твору, тобто елементом сюжету (включається у розвиток подій у формі незначних вкраплень, прив'язаний до якогось епізоду чи ситуації твору і активно впливає на світосприйняття героїв, увиразнює певні риси характерів персонажів (ситуаційний пейзаж).

Поема (гр. твір) – жанр, що розвивається на межі епосу, лірики й драми, синтезуючи в собі їхні характерні засоби та прийоми; ліричний, епічний, ліро-епічний твір, переважно віршовий, у якому зображено значні події і яскраві характери. Назва «поема» загальна, частіше мовиться про конкретний жанровий різновид поеми: ліро-епічну, ліричну, епічну, сатиричну, героїчну, дидактичну, бурлескную, драматичную тощо. Виникла поема на основі давніх і середньовічних пісень, сказань, епопей, що уславлювали визначні історичні події. Первісна поема мала епічний характер і нерідко була тісно пов'язана з міфологічною

творчістю. Такими є «Іліада» Гомера, «Енеїда» Вергілія, «Пісня про Роланда», «Слово про Ігорів похід». В античну добу й середні віки поемою називали анонімну чи авторську епопею, з яких виникла сьогодення поема – і в першу чергу поема епічна. Іноді поемою називають великий прозовий роман, який, крім глибокого змісту й широкого охоплення життєвих подій, відзначається пафосом і ліризмом («Мертві душі» М. Гоголя, «Поема про море» О. Довженка). Близькими до них є поеми, писані прозою, які виникли в добу романтизму (А. Бертран) і досягли свого розквіту в добу символізму (Ш. Бодлер, А. Рембо).

Повість – розповідний твір, що вважається проміжним жанром між оповіданням та романом. На відміну від оповідання, повісті притаманні більш розгорнутий сюжет, ширше охоплення подій життя головних героїв, більша кількість другорядних персонажів та їх повніша характеристика, широке використання описів. Проте, порівняно з романом, у повісті менше персонажів і переважно одна сюжетна лінія. Як і роман, вона може мати жанрові різновиди: історична, соціально-побутова, політична, пригодницька, фантастична. В літературі Київської Русі повістями називали або літописи, або життя святих, або воїнські повісті. У сучасному розумінні жанру повість існує з першої половини XIX століття. В українській літературі повість представлена у творчості Г. Квітки-Основ'яненка, Марка Вовчка, Т. Шевченка; майстрами цього жанру виявили себе І. Нечуй-Левицький, Б. Грінченко, І. Франко, М. Коцюбинський, О. Кобилянська, М. Хвильовий, В. Підмогильний, П. Панч; важливе місце повість посідає у творчості О. Гончара, Г. Тютюнника, Б. Харчука, В. Шевчука, Є. Гуцала, В. Дрозда, В. Яворівського.

Портрет – опис зовнішності персонажа (рис обличчя, одягу, постаті, пози, особливостей міміки, жестів, ходи, манери розмовляти і поводитися). За кількістю описових характеристик портрети персонажів бувають докладними, розгорнутими і стислими, фрагментарними. Залежно від того, як подається портрет у тексті твору і які риси персонажа змальовуються, розрізняють портрети статичні і динамічні. Статичний портрет – портрет, який подається в тексті одноразово, містить вичерпне уявлення, як правило, про незмінні, статичні деталі зовнішності персонажа (рис обличчя, колір волосся, очі, фігуру, одяг). Динамічний портрет – це портрет, який складається із поступово накопичуваних штрихів, з окремих портретів-фрагментів, які розосереджуються по всьому тексту, і читач не встигає сприйняти їх як статичні елементи. Термін «динамічний портрет» має ще одне тлумачення – це опис зовнішності у динаміці (посмішка, сміх, жести, міміка, хода, плач тощо). У портреті персонажа звичайно присутні елементи авторської оцінки, тобто можливе виділення портретів з позитивною авторською оцінкою – і портретів з оцінкою негативною (сатиричних, іронічних). З огляду на кількість описуваних осіб вирізняють портрети індивідуальні і групові. Особливий інтерес до портретних характеристик персонажів характерний для літератури реалізму, розповсюдженням став портрет, що поєднував зовнішній опис із психологічним аналізом. В українській літературі використання психологічного портрета, який постає із яскравих деталей, започатковано у творчості М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Стефаника.

Постійний епітет – епітет, який традиційно супроводжує означення предмета, закріплюючись за ним постійно, в межах певного художнього стилю. Постійний епітет відрізняється тим, що виділяє характерну рису не даного, конкретного предмета, того, про який ідеться «саме зараз» і «саме тут», а предмета взагалі, безвідносно до особливостей контексту, у якому про нього згадується. Постійний епітет при цьому вказує на таку характерну рису предмета, яка водночас із-поміж інших його рис здається найбільш сталою, свого роду ідеальною. Явище постійного епітета властиве не лише фольклорній поезії. Стале коло поетичних означень тих чи інших предметів значною мірою притаманне поетам-класицистам і романтикам.

Просвітницький реалізм – творчий метод у літературі XVIII-XIX ст. Письменники-просвітники гостро критикували феодальні порядки, стверджували думку про встановлення справедливого суспільного ладу шляхом освіти та морального виховання людини, пропагували ідеї добра і справедливості, возвеличували людину – трудівника, критикували паразитизм панівних класів, стверджували гуманні стосунки між людьми. Представниками просвітницького реалізму були: у Франції – Ш.-Л. Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо, Д. Дідро; в Англії – Дж. Толанд; у Німеччині – Г.-Е. Лессінг. Видатним письменником-просвітником в Україні був Г. Сковорода. Ідеї просвітництва відбилися у творчості І. Котляревського та інших письменників.

Психологізм – це характеристика художнього твору, сукупність стилістичних прийомів та засобів, за допомогою яких письменник передає внутрішній світ своїх персонажів. Вчинки героїв оцінюються опосередковано, з допомогою підтексту, який виникає у свідомості читача через зіставлення окремих ситуацій, висловлювань персонажів тощо. Зачатки психологізму спостерігаються уже у творах усної народної творчості, де вони проявляються через художній прийом психологічного паралелізму. Цей фольклорний прийом творчо використовувався потім письменниками, починаючи з доби сентименталізму. Романтичний психологізм глибший, але він охоплював лише зображення сильних, яскравих почуттів, найтонші їх відтінки залишилися поза межами уваги романтиків. Лише з розвитком реалістичного напрямку в літературі психологізм отримує свої справжні якості.

Р

Реалізм – художньо-стильовий напрям, що домінував у літературі і мистецтві XIX ст. Основою художнього образу реалісти вважали вірність його реальній дійсності. Визначальні риси реалізму: раціоналізм, раціоцентричний психологізм (ототожнення психіки і свідомості, недооцінка позасвідомих процесів); правдиве, конкретно-історичне, всебічне зображення типових подій і характерів у типових обставинах при правдивості деталей; принцип точної відповідності реальній дійсності усвідомлюється як критерій художності, як сама художність; характер і вчинки героя пояснюються його соціальним походженням та становищем, умовами повсякденного життя; конфліктність (драматизація) як сюжетно-композиційний спосіб формування художньої

правди; вільна побудова творів; превалювання (перевага) епічних, прозових жанрів у літературі, послаблення ліричного струменя мистецтва; розв'язання проблем на основі загальнолюдських цінностей. Найпопулярніші жанри: роман, повість. Найвидатніші представники реалізму – О. де Бальзак, Стендаль, Ч. Діккенс, Г. Флобер. В українській літературі – Марко Вовчок, С. Руданський, А. Свидницький, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Б. Грінченко, І. Франко, Б. Грінченко, П. Грабовський.

Ремінісценція (від лат. *reminiscentia* – спогад) – один із видів творчих взаємовпливів, який полягає в запозиченні окремих елементів з творчості попередників; риси в художньому тексті, які нагадують інший твір (образи, мотиви, цитати, сюжетні ходи, деталі тощо), своєрідна паралель до першотексту: вільне відтворення, варіація образу, подробиці вислову, ритмо-мелодійної конструкції, іншого мікроскладника в новому ідейно-художньому контексті. На відміну від інших видів запозичення ремінісценції можуть бути літературними і паралітературними (публіцистичними, суспільно-політичними, філософськими тощо). Постають переважно на ґрунті національної традиції, коли існує відповідний високо оцінюваний взірець (жанровий, стилістичний, версифікаційний). Міжлітературні ремінісценції можливі, якщо чужомовний твір у перекладі став органічним складником національного літературного процесу, або коли автор добре обізнаний з іншою літературою, сприймаючи її в оригіналі (або обидва чинники діють разом). У більшості випадків ремінісценція не усвідомлюється письменником, але можливі і усвідомлені: внутрішньолітературні, між літературні. Метою усвідомленої ремінісценції є підкреслення традиції, створення емоційного тону (героїка, гумор, сатира) або полеміка з традицією, якщо заперечення скероване на використовуваний першотвір, або перифраз, коли заперечується третій об'єкт. У таких випадках ремінісценція може набувати не лише часткового, але й структуротвірного значення. Ремінісценція-пародія та ремінісценція-перифраз розраховані на те, що першоджерело відоме читачеві, бо лише за цієї умови читацьке сприйняття адекватне авторському задумові. Одним із провідних прийомів ремінісценція стає в літературі постмодернізму.

Роди літератури – визначаються за різними ознаками з погляду способів наслідування дійсності, типів змісту, категорій ґносеології (об'єктивне – суб'єктивне), формальних ознак, психології. Незважаючи на розмитість визначень міжродових границь і достаток проміжних форм (ліроепічна поема, лірична драма), у кожному творі, як правило, можна виділити родову домінанту: оповідання про подію (епос), суб'єктивно-емоційне міркування (лірика), діалогічне зображення подій (драма).

Роман (від фр. *roman* – романський) – найбільш поширений у XVIII-XX ст. епічний жанровий різновид, місткий за обсягом, складний за будовою прозовий (рідше віршований) епічний твір, у якому широко охоплені життєві події, глибоко розкривається історія формування характерів багатьох персонажів. Крім оповіді (виклад від першої особи) або розповіді (виклад від третьої особи), роману властива пряма мова персонажів (у вигляді діалогів, монологів), описи, авторські відступи, а також невластива пряма мова (коли авторський виступ

насправді представляє думки персонажа). Роман XX століття – це різноманітні типи й різновиди роману, при формуванні яких виразно спостерігається змішування жанрів. Єдиної класифікації різновидів роману немає. Розрізняють романи за змістом: роман автобіографічний; роман біографічний; роман історичний; роман пригодницький; роман соціально-побутовий; соціально-психологічний роман; роман фантастичний; роман філософський; роман детективний; роман крутійський; роман науково-фантастичний; роман тенденційний; роман географічний; роман сатиричний. За напрямком: роман готичний; роман просвітницький; роман середньовічний; роман бароковий; роман сентиментальний; роман романтичний; роман постмодерний. За формою: роман у віршах, роман у листах, роман у новелах, роман – хроніка, роман-репортаж, роман-памфлет, роман-притча, роман-алегорія, роман-сага, роман-епопея, роман-ріка, роман з продовженням, графічний роман. Залежно від літературних епох, періодів, течій, стилів і теоретичних засад розрізняють роман просвітницький, середньовічний, бароковий, сентиментальний, романтичний, екзистенціалістичний тощо. За часом розгортання сюжету – історичний (зображуються минулі події), сучасний (зображуються теперішні події), роман про майбутнє (зображуються передбачені автором події, наприклад, у науково-фантастичному романі). За тематикою чи зображуванним середовищем – урбаністичний роман, мариністичний роман, часом їх вважають підвидами роману, класифікованих за змістовим принципом, (наприклад, автобіографічний роман – різновид біографічного, роман на тему села – різновид соціального, родинний роман – різновид сімейно-побутового). За типом написання: Бальзаківський роман, Тургенівський роман, Фолкнерівський роман, Самчуківський роман тощо. Пов'язані ідейним задумом, сюжетом, персонажами, романи утворюють дилогії, тетралогії та цикли.

Романтизм – літературний напрям, що виник наприкінці XVIII століття в Німеччині на противагу класицизму та існував у літературі Європи й Америки в першій половині XIX століття. Термін «романтизм» упроваджують його перші представники – німецькі романтики. Романтизм можна розглядати як своєрідний відгук на соціальні та економічні зміни в житті Європи наприкінці XVIII ст. (Велика Французька революція, промисловий переворот в Англії). Романтики виступили проти нормативності класицистичного мистецтва, проти його канонів та обмежень. Справжнім здобутком романтизму є те, що він проголосив абсолютну свободу творчості. Подібно до сентименталістів, романтики виступили проти класицистичного культу розуму. Основна увага в романтизмі приділяється не раціональному, а почуттєвому, не зовнішньому, а внутрішньому, не об'єктивному, а суб'єктивному. Своєрідним явищем поезики романтизму стає так звана «романтична іронія». Іншим засобом романтичного пізнання Всесвіту стає гротеск. Він розглядається романтиками як один з основних прийомів зображення. Митці часто відчують цілковитий розлад між мрією та дійсністю, зазнають страждань у суперечливому непізнаваному світі, а весь напрям знаменується так званим «космічним песимізмом», настроями безнадії та відчаю. Такий романтичний умонастрій дістав назву «світової скорботи» (термін належить німецькому письменникові Жану Полю). «Світова скорбота» властива

ліричним героям Дж. Леопарді, А. де Вінї, Ф.Шатобріана, А. де Мюссе, Б. Констана, а особливо – Дж. Г. Байрона. Образ романтичного героя створюється за принципом контрасту з реальними рисами сучасника (романтичний герой – людина великих пристрастей, глибоко незадоволена дійсністю, здатна на незвичайні вчинки). Заглибленість у внутрішній світ людини зумовила розвиток ліро-епічних жанрів, найпопулярнішим з яких стала романтична поема (Дж. Г. Байрон, Шеллі, Ш. Петефі, Т. Шевченко). Зароджується жанр історичного роману, основоположником якого є В. Скотт, фантастичної повісті (Гофман, Е. По, Є. Гребінка).

С

Сарказм (гр. терзання) – один з видів сатиричного викриття, вищий ступінь іронії, уїдлива насмішка, яка може відкриватися позитивним судженням, але в цілому завжди містить негативне забарвлення і вказує на недоліки людини, предмета чи явища. Як і сатира, сарказм містить в собі боротьбу з ворожими явищами дійсності через осміяння їх. Нещадність, різкість викриття – відмітна особливість сарказму. На відміну від іронії, в сарказмі знаходить своє вираження вищий ступінь обурення, ненависть. У сарказмі обурення висловлюється цілком відкрито. Об'єктом сарказму виступають, як правило, речі небезпечні, різко негативні й аморальні. Завдяки своїй безпосередній ударності, сарказм є формою викриття, однаковою мірою притаманною публіцистиці, полеміці, ораторській мові, художній літературі. Саме тому сарказм особливо широко використовується в умовах гострої політичної боротьби. Розвинена політичне життя Греції і Рима породила високі зразки сарказму у Демосфена, Цицерона та Ювенала. Глибоким сарказмом пройнята творчість Ф. Рабле, Ф. Вольтера, Дж. Свіфта, Т. Шевченка та ін.

Сатира (лат. суміш, усяка всячина) – різновид комічного, сутність якого полягає в тому, що, застосовуючи художні прийоми і засоби, автор досягає нищівної критики недоліків, вад і суперечностей суспільної дійсності. Сатира містить різке засудження, нищівне висміювання недоліків, які шкодять не одній людині, а багатьом, тобто мають суспільний характер. Зображуючи предмет або явище у непривабливому світлі, викриваючи недоліки, вона висміює зображуване. Саме тому, що сатира викликає сміх, її вважають найбільш дієвою зброєю в боротьбі із суспільним злом, з недоліками людського характеру тощо. Сатиричне зображення часто пов'язане з підкресленням перебільшення певних явищ. Сатира може бути політичною, моральною, релігійною. Художні засоби сатири – гротеск, пародія, іронія в різних літературних жанрах - поезії, прозі, драматичній творчості. Гостро сатиричною була творчість О. Хакслі, Дж. Оруелла, Я. Гашека, К. Чапека, П. Гулака-Артемовського, Є. Гребінки, Л. Боровиковського, С. Руданського, І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, М. Коцюбинського, М. Старицького та ін.

Сентименталізм (від фр. sentiment – почуття, чуттєвість, чутливість) – напрям в літературі та мистецтві другої половини XVIII ст., що утверджує чуттєвість в художній творчості на протигагу раціоналізму, класицизму та

культу розуму епохи Просвітництва. Сентименталізм дістав свою назву за твором англійського письменника Л. Стерна «Сентиментальна подорож...» (1768). Сентиментальна література звертається до почуття, її героєм є переважно незіпсована цивілізацією проста людина, що здатна до тонких чуттєвих переживань; її основна риса - зображення внутрішнього духовного світу людини з розкриттям його почуттів (смуток, радість, гнів... тощо) з метою викликати належну реакцію. До кращих зразків літератури сентименталізму належать твори С. Річардсона, Т. Грея, Ж.-Ж. Руссо, Й. Гете. В українській літературі деякі впливи й елементи сентименталізму наявні у п'єсах І. Котляревського, в байках Є. Гребінки, в повістях і оповіданнях Г. Квітки-Основ'яненка.

Символ (від гр. *symbolon* – знак, прикмета) – предметний або словесний знак, який опосередковано виражає сутність певного явища, має філософську смислову наповненість. Символ заключає в собі переносне значення, цим він близький до метафори. Проте метафора – більш явне уподіблення одного предмета чи явища іншому, символ значно складніший за своєю структурою і смислом, його неможливо розкрити до кінця. Символ заключає у собі якусь таємницю, натяк, який дозволяє тільки здогадуватися, про що хотів сказати митець. Тлумачення символу можливе не стільки розумом, скільки інтуїцією і почуттями. Символічні образи мають свої особливості, у них двопланова будова. На першому плані – означене явище і реальні деталі, на другому (прихованому) плані – внутрішній світ ліричного героя, його видіння, спомини, народжені його уявою картини.

Сюжет (фр. предмет, зміст) – система подій у художньому творі, через яку розкриваються характери персонажів та авторська позиція. Найпростішими елементами сюжету є зав'язка, розвиток дії, кульмінація та розв'язка. У художньому творі можуть бути складові частини, які безпосередньо не впливають на дію (їх називають позасюжетними елементами). До них відносять епіграф, пролог, епілог, портрети і пейзажі, вставні новели та авторські міркування.

Ф

Фабула (лат. байка, розповідь, переказ, казка, історія) – один із невід'ємних чинників сюжету, його ядро, що визначає межі руху сюжету в часі й просторі; розповідь про події, змальовані в епічних, драматичних, ліро-епічних творах. Фабула – це набір фактів, подій, випадків, дій у хронологічній послідовності і причинно-наслідкових зв'язках (те, що відбулося насправді), які стали основою сюжету (того, що бачать автор, читач, глядач). Елементи фабули: колізія, інтрига, перипетія, експозиція, зав'язка, кульмінація, розв'язка, пролог, епілог.

Фольклор (англ. folk-lore, букв. – народна мудрість; народне знання) – усна художня колективна літературна і музична творча діяльність народу, яка засобами мови зберегла знання про життя і природу, давні культу і вірування, а також відбиток світу думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії; сума створених народом та існуючих в народних масах культур на

основі словесності (перекази, пісні, казки, епос), музика (пісні, інструментальні наспіви і п'єси), театр (драми, сатиричні п'єси, театр ляльок), танець. Термін «фольклор» (з англійської – «народна мудрість») уперше вжитий у 1846 році англійським ученим Вільямом Томсоном. Традиційно виділяють чотири фольклорні роди: народний епос, народна лірика, народна драма, народний ліро-епос. Для фольклору характерні: усна форма побутування, варіативність, поєднання творення та виконання, анонімність, традиційність виконання; творення на основі народної мови, яка має свої діалектні особливості, наголоси, інтонацію, систему символів тощо. На текстуальному рівні фольклору притаманні постійні тропи міфологічного походження, мандрівні мотиви та сюжети, запозичення фрагментів з інших творів. Основними жанрами фольклору є думи, балади, пісні (обрядові, родинно-побутові, соціально-побутові, коломийки, історичні); казки, легенди, перекази, прислів'я, приказки, загадки.

Фольклорна балада – фольклорний жанр у народів Європи, який спершу мав вигляд хороводної пісні з рефреном або ліро-епічної пісні з хоровим рефреном; сюжетний ліро-епічний твір, створений на фантастичній, легендарно-історичній чи побутовій основі. Традиційна фольклорна балада – це історія, розказана в пісні, яка передавалась в усній формі, від співця до співця. Головні ознаки народної балади: віршований, ліро-епічний твір; зосередження уваги на моральних проблемах; напружений сюжет; легендність та фантастичність; драматична, часто несподівана розв'язка; присутність оповідача; використання діалогів і повторів; невеликий обсяг. За своєю формою балада дуже схожа до ліричних пісень, але різниця існує в сюжетній формі: у пісні існує одна сюжетна лінія, а в баладі їх можна налічувати до декількох водночас. Суттєвою відмінною також вважається термін «епічного начала», тобто можна дізнатись про дії та вчинки героїв, що передували вже створеній ситуації. Опосередковано чи прямо в баладах зображене застереження чи повчання.

Фольклорна казка – фантастичне оповідання без виразної моралізуючої цілі, створене народом, яке побутувало в усній формі. Народні казки мали специфічну будову: зачин, основну частину та кінцівку, причому зачину і кінцівці притаманний традиційний образно-афористичний характер. Обов'язковою ознакою кожної народної казки є трикратне повторення подій, окремих речень. Казкові герої часто користуються чудодійними предметами: живою і мертвою водою, чоботами-скороходами, скатертю-самобранкою, килимом-самольотом та ін. Казка має специфічну поетику, тексти даного жанру будуються за допомогою встановлених традицією кліше. Це ритмізовані прозові фрази: казкові ініціали, зачини ("Жили-були ...»); серединні формули («Скоро казка мовиться, та не скоро діло робиться»); казкова кінцівка, фінал («І я там був, мед-пиво пив, по вусах текло, та в рот не попало»); загальні місця (перенесення із тексту в текст різних казкових сюжетів, епізодів, описів, питань-відповідей, портретів); загальнофольклорні епітети («красна дівиця», «добрий молодець») і т.п. Тематично фольклорна, як і пізніша літературна казка, поділяється на три великі групи: 1) казки про тварин; 2) фантастично-чародійні казки; 3) соціально-побутові казки.

Х

Художній образ – особлива форма естетичного освоєння світу, створення художніми засобами узагальненої картини дійсності або переживань, утілених у формі конкретного явища. У літературі художній образ повинен «примусити» читача повірити в художню реальність, щоб краще зрозуміти творчий задум автора, і водночас допомогти йому отримати естетичну насолоду – через нього пізнається значення, думка, ідея. Художній образ має на меті подати об'єктивну картину змальовуваної дійсності у формі її суб'єктивно-емоційного сприйняття, тобто такою, якою її бачить і емоційно переживає автор. Художніми образами називають як окремі словесні уявлення, так звані «мікрообрази», чи словесні образи (під якими найчастіше розуміють тропи та різноманітні синтаксичні фігури), так і більш значні смислові одиниці твору або його «макро-образи», до яких відносять зображених у творі людей, тварин і т. д. (образи-персонажі, оповідачі, розповідачі), їхнє природне (образи-пейзажі) та речове (образи-інтер'єри) оточення. В особливу групу образів літературно-художнього твору виокремлюють так звані образи автора й читача. Художній образ наділений своєю логікою, він розвивається за своїми внутрішніми законами. Життєвий матеріал, що лежить в основі твору, веде за собою, і художник іноді приходить зовсім не до того результату, якого прагнув.

Художня деталь (від фр. detail – подробиця, дрібниця) – засіб словесного та малярського мистецтва, який полягає у виділенні особливо значущого елементу художнього образу. Художній деталі властива особлива змістова наповненість, символічна зарядженість, важлива композиційна та характерологічна функція. Через деталь значною мірою виявляється спосіб художнього мислення митця, його здатність вихопити з-поміж безлічі речей чи явищ таке, що у сконцентрованому, спресованому вигляді економно і з великою експресивністю дає змогу виразити авторську ідею твору. Через художню деталь виявляється спосіб художнього мислення письменника, поета. Художня деталь може бути речовою, портретною, пейзажною, інтер'єрною, психологічною, мовною, може перетворюватись в образ і в символ, може надавати особливого забарвлення мовленню персонажа тощо. Художня деталь буває як наскрізною (повторюваною) у творі, так і одномоментною, але в кожному разі вона має в собі прихований сенс, підтекст, може викликати широкий спектр асоціацій, здатна замінити собою розлогий опис, авторську характеристику, міркування, цілий епізод тощо. Визнаним майстром художньої деталі в українській літературі був В. Стефаник.